

KOMNENOS HANEDANI'NIN DOĞU SİYASETİ VE MYRIOKEPHALON SAVAŞI

THE EASTERN POLICY OF KOMNENOS DYNASTY AND THE BATTLE OF MYRIOKEPHALON

Hatice AKSOY*

Öz

Kommenos Hanedanı'nın Türkiye Selçukluları ile olan ilişkileri Aleksios Komnenos ile başlar. Bu ilişkiler Komnenos Hanedanı'nın iktidardan düşürülmelerine kadar devam eder. Ancak hanedanın doğu siyaseti yani "Türkleri Anadolu'dan atmak" arzuları Manuel Komnenos zamanındaki Myriokephalon Savaşı ile son bulur. Bu süre zarfında aynı anda hem batıda Normanlara, Peçeneklere ve Macarlara karşı hem de doğuda Türklere karşı zorlu mücadeleler vermişlerdir. Doğudaki topraklarını geri almak isteyen Aleksios Komnenos, Avrupa'dan yardım isteyerek, hem kendileri hem de İslam dünyası açısından büyük yıkımlara sebep olacak olan Haçlı Seferlerini başlamasına neden oldu. Bizans bu süreçte Haçlı birliklerinin yıpratıldığı Selçuklu ordusuyla mücadele etmeyi çıkarlarına uygun buldu. İoannes Komnenos, babasının doğu siyasetine daha saldırgan bir şekilde devam etti. Komnenos Hanedanı'nın doğu siyasetinin çöküşü olan Myriokephalon savaşını gerçekleştiren İmparator Manuel Komnenos, dedesinin ve babasının doğu siyasetini çok geliştirdi. Haçlıların yıpratıldığı Selçuklu ordusuna son darbeyi indirerek Anadolu'daki Türk varlığını sonlandırmak istedi. Ancak netice itibarıyla bu emellerinin gerçekleşemeyeceğini net bir dille anlamış oldu.

Çalışmamızda Komnenos Hanedanından Aleksios Komnenos, İoannes Komnenos ve Manuel Komnenos'un Anadolu'ya ve Selçuklulara yönelik hareketleri, onlar karşısında yaptıkları ittifaklar ve bunların neticeleri ortaya konmaya gayret edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Aleksios Komnenos, İoannes Komnenos, Manuel Komnenos, II. Kılıcarşlan, Myriokephalon Savaşı

Abstract

The relations of Komnenos dynasty with the Sultanate of Rum began during the period of Alexios Komnenos. These relations went on until Komnenos Dynasty was overthrown. On the other hand, the eastern policy of the dynasty, in other words their wish to "displace Turks from Anatolia"

* Arş. Gör. Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, haticeaksoy@selcuk.edu.tr

ended up after the Battle of Myriokephalon during the reign of Manuel Komnenos. They waged war against both Normans, Pechenegs and Hungarians in the west and Turks in the east during that time. Alexios Komnenos, who aimed to get his land in the east back, wanting help from the west, gave rise to start of the Crusades which caused the great losses for both themselves and the Islamic world. The Byzantine Empire found to war against the Seljukian army which was weakened by the Crusaders to be their benefit. Ioannes Komnenos followed his father's western policy more aggressively. The emperor Manuel Komnenos, who fought in the Battle of Myriokephalon which led to the fall of the eastern policy of the Komnenos Dynasty, developed his grandfather and father's eastern policy more. He wanted to annihilate Turkish existence in Anatolia by dealing the Seljukian army weakened by the Crusades a death blow. However, in the end he understood clearly that he would not be able to achieve his goal.

In our study, the activities of Alexios Komnenos, Ioannes Komnenos and Manuel Komnenos from the Komnenos Dynasty towards Anatolia and the Seljuks, the alliances against them and their results will be tried to reveal.

Keywords

Alexios Komnenos, Ioannes Komnenos, Manuel Komnenos, Kilij Arslan II, Battle of Myriokephalon

GİRİŞ

Türkleri Anadolu'dan atma düşüncesi ilk defa 1815 Viyana Kongresinde "Şark Meselesi"¹ olarak dile getirilmiş olsa da , bu düşünce 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Türklerin Anadolu'ya adım atmalarıyla başlamıştır. Ancak bunun temeli daha eskiye dayanmaktadır. Hristiyan dünyası, Müslümanları Endülüs'ten atmak için "Reconquista"² tanınımı kullanarak Müslümanları Avrupa'dan atmaya çalışmışlardır. Bu hareketi de İspanya Devleti başlatmıştır.³ Dolayısıyla Müslümanlara karşı düzenlenen Haçlı seferleri ile Komnenos Hanedanı'nın "Doğu Siyaseti"ni, VIII. yüzyılda ortaya çıkan bu kavrama dayandırmak mümkündür.

Çalışmamıza konu olan Selçukluların Anadolu'ya gelmelerinden hemen sonra yönetime geçen ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulduğu dönemde Bizans topraklarını Türklerden geri almaya çalışan Komnenos Hanedanı⁴'nın doğu siyasetidir. Komnenoslardan ilk tahta geçen kişi İsaakios Komnenos⁵ idi. Ancak o 1057-1059 yılları arasında iki yıl gibi kısa bir süre tahtta kalabildi. Kendi

¹ Şark Meselesi, Hristiyanların Müslüman Türkleri Anadolu'da istememeleri ve Türkleri Anadolu'dan atmak istemeleridir. Detaylı bilgi bkz. Şükrü Nuri Eden, *Şark Meselesinin Dış Boyutu*, Kayseri 1990; Necdet Karakul, *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Orta Doğu'ya: Belgelerle Şark Meselesi*, İstanbul 1976.

² Reconquista, yeniden fetih, fethedilen yerleri geri alma, istirdât anlamında İspanyolca bir kelimedir. Hristiyanlar bunu Endülüs'ü Müslümanlardan alma terimi olarak kullanmışlardır. Müslümanlar gaza ülküsüyle Batı'ya karşı hareket ederek uçlarda ribatlar kurup, Murâbitları buralara yerleştirdince, Hristiyanlar da onların bu siyasetlerine karşılık Reconquista'yı geliştirmişlerdir. Bu hareket 718 yılında başlatılmıştır. (Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, İstanbul 2013, s. 91,262; Lütfü Şeyban, *Reconquista Endülüs'te Müslüman-Hristiyan İlişkileri*, İstanbul 2016, s. 75.)

³ Cahen, *a.g.e.*, s. 262.

⁴ Komnenos Hanedanı'nın Ulah kökenli olma ihtimali bulunsa da bu hanedanın Yunan kökenli olup Edirne'ye yerleşmiş buldukları fikri daha yaygındır. Komnenoslar, sivil iktidarın ve memurlar saltanatının Bizans'ı yönettiği sürece muhalefette kalmış olan feodal ve askeri soyluların en zengin ve en tanınmış kollarından biridir. Komnenos Hanedanı, Anadolu'nun askerî sınıfını temsil etmekteydi. (August Bailly, *Bizans Tarihi*, c. II, çev. Haluk Şaman, s. 307; Hasan Bahar, *Roma ve Bizans Tarihi*, Konya 2011, s. 155.)

⁵ 1057'de İmparatoriçe Theodora'nın halef olarak atamış olduğu Mikhael Stratiatikos'a karşı ordu ve soylular sınıfının başlatmış olduğu ihtilalcılar ayaklanmasında generaller koalisyonu tarafından tahta geçirildi. Ancak iki yıl tahtta kalabildi. Kendisini tahta geçiren Patrik, söz sahibi olarak kiliseyi görüyor ve bu şekilde hareket ediyordu. İsaakios bunun önüne geçmek için Patrik'i tutuklatıp sürgüne gönderdi. Bu olayla birlikte halkın kendisini tutmadığını ve yönetim için fazla hasta olduğunu düşünerek imparatorluktan feragat etme kararı aldı. Kendisine halef olarak dostu Konstantinos Doukas'ı seçti ve selefinin yaptığı gibi manastıra çekildi. (İoannes Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008, s. 106, 111, 114; Bailly, *a.g.e.*, s. 271-273.)

haklarından feragat ederek iktidarı Doukas Hanedanı'ndan⁶ Konstantinos Doukas'a (1059-1067) bıraktı. Komnenos Hanedanı'nın başlangıcı Aleksios Komnenos'un (1081-1118) tahta çıkışı kabul edilir.⁷

Aleksios Komnenos, Türklerin Anadolu'ya akınları ve 1071 Malazgirt Zaferi esnasında Bizans ordusunda komutan olmasına rağmen kardeşinin ölümü nedeniyle İmparator Romanos Diogenes (1068-1071) onu yanına almadı. O, Romanos Diogenes'den sonra başa geçen İmparator VII. Mikhael Doukas zamanında da sarayın en parlak kişilerinden biriydi.⁸

Aynı zamanda aile bireylerinden bir diğeri olan İsaakios Komnenos da İmparator VII. Mikhael'in güvendiği adamlarından biriydi. İmparator VII. Mikhael, Aleksios Komnenos'un ağabeyi İsaakios Komnenos'u Doğu orduları komutanlığına atadı. İsaakios Komnenos, kardeşi Aleksios Komnenos ve 400 kişilik ücretli Frank birliğine sahip olan Rouessel de Bailleul⁹ ile birlikte Selçukluların ilerlemelerini durdurmak amacıyla Anadolu'ya geçti. İsaakios Komnenos, halka kötü davranan bir Frank askerini cezalandırmak istedi. Fakat Roussel de Bailleul bu duruma karşı çıktı ve onunla tartışma yaşandı. Roussel de Bailleul, geceleyin ordugâhı terk ederek Sivas'a yöneldi. İsaakios Komnenos, onun peşinden gitmek istedi ancak bir Selçuklu birliğinin yaklaştığını haber alınca Roussel meselesinin çözümünü sonraya bırakarak Türklerin üzerine yürüdü. Fakat mağlup olarak esir düştü. Sonra da fidye karşılığı serbest bırakıldı.¹⁰ Aleksios Komnenos, böylece Anadolu'daki Türklerle karşılaşmış oldu.

VII. Mikhael Doukas, Roussel de Bailleul karşısına kuvvet gönderdi ama başarısız oldu. Daha sonra yeni bir ordu hazırladı ve yaşı genç olmasına rağmen bu orduların başına Aleksios Komnenos'u atadı. Roussel de Bailleul, tek başına Bizans ordusuyla mücadele edemeyeceğini anlayınca Suriye Meliki Tutuş'a¹¹(1079-1095) ellerindeki kuvvetleri birleştirerek tüm Bizans topraklarını ele geçirme teklifinde bulundu. Aleksios Komnenos ise bu ittifakı bozup, Melik

⁶ Doukas Hanedanı, 1059-1078 yılları arasında tahtta kalan hanedandır. İstanbul'un sivil aristokrasisini temsil etmekteydiler. (Bahar, *a.g.e.*, s. 155; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara 2015, s. 316.)

⁷ Işın Demirkent, "Bizans", *DİA*, VI, İstanbul 1992, s. 230.

⁸ Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, Ankara 2014, s. 58.

⁹ Roussel (Ursel) de Bailleul, bir Norman Beyiydi. İtalya'ya gelip o dönemde Sicilya'ya egemen olan Müslümanlar ile mücadele etmiştir. Romanos Diogenes döneminde Bizans'ın hizmetine girmiştir. Diogenes, tahttan indirildiğinde ise yeni yöneticilere bağımlı olmayı kabul etmeyerek isyan etmiştir. (Anna Komnena, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, İstanbul 1996, s. 16.)

¹⁰ Ayönü, *a.g.e.*, s. 58.

¹¹ Sultan Alparslan'ın oğlu ve Sultan Melikşah'ın kardeşidir. Suriye Selçuklularının hükümdarıdır. (Abdülkerim Özeydin, "Tutuş", *DİA*, XLI, İstanbul 2012, s. 446.)

Tutuş ile kendisi anlaşarak Roussel'ı ele geçirdi.¹² Aynı dönemlerde ise Güneydoğu Anadolu bölgesinde Urfa Birecik yörelerinde Kutalmışoğlu Süleyman Şah (1075-1086) da faaliyetlerini sürdürmekteydi. Süleyman Şah, kendi devletini Kuzey Suriye'de kuramayacağını anlayarak Anadolu'ya yönelmiş bulunmaktaydı.¹³

1. Bizans'ın Süleyman Şah İle İlk Münasebetleri

1077 yılında Nikephoros Bryennios¹⁴ ve Nikephoros Botaniates(1078-1081)¹⁵ VII. Mikhael Doukas'ı tahttan indirmek amacıyla isyana teşebbüs etti. Bu esnada Anadolu orduları komutanı olan Botaniates, daha önceden Bizans'a sığınmış olan Selçuklu Komutanı Erbasan'ı¹⁶ da yanına alarak Phrighya¹⁷'dan Bithynia¹⁸'ya ilerledi. Kendisine bir çok taraftar topladı. Ancak onun tahta

¹² Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 15-18; Bailly, *a.g.e.*, s. 308; Ayönü, *a.g.e.*, s. 60.

¹³ *Anonim Selçukname*, terc. Halil İbrahim Gök-Fahrettin Coşguner, Ankara 2014, s. 35; Mehmet Ali Hacıgökmen, "Türkiye Selçukluları Zamanında Konya'nın Devlet Merkezi Oluşu", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, Konya 2011, s. 235-236.

¹⁴ Nikephoros Bryennios, VII. Mikhael Doukas'ın son dönemlerinde isyan eden kişilerden biridir. O, yerlisi olduğu Edirne'yi üs haline getirerek kendisini imparator ilan etmiştir. Aynı dönemde isyan başlatan Nikephoros Botaniates'in İstanbul'da tahta oturması üzerine de ona karşı isyanını sürdürmüştür. Süleyman Şah'ın da 2 bin asker gönderdiği orduya yenilerek esir edilmiş ve gözleri kör edilmiştir. (İoannes Zonaras, *a.g.e.*, s. 103-104.)

¹⁵ III. Nikephoros Botaniates, Phokas (Makedonya) Hanedanı'na mensuptur. Anadolu askerî aristokrasisinin temsilcisidir. Mikhael Doukas'ı tahttan indirerek iktidarı ele geçirmiş, hatta imparatorluğunu meşrulaştırmak için Doukas'ın dul karısı Maria ile evlenmiştir. Aleksios Komnenos, isyan edince İmparator Botaniates tahtı ona bırakarak selefi gibi manastıra çekilerek keşiş olmuştur.

¹⁶ Erbasan (Erisiği/Erbaşgan), Sultan Tuğrul Bey döneminden beri Selçuklu komutanıdır. Çağrı Bey'in damadı, Sultan Alparslan'ın eniştesidir. Sultan Alparslan ile aralarında sorun yaşayınca cezalandırılacağından korktuğu için 1067 yılında Bizans'a sığınmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân'da Selçuklular*, terc. Ali Sevim, Ankara 2011, s. 81; Salim Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi -Sultan Alparslan'dan Uluğ Keykubad'a (1071-1220)-*, Ankara 2016, s. 32.

¹⁷ Denizli ve çevresi. Batıda Synaos ve Ankyra'ya kadar uzanmaktadır. Eski Kral Yolu buradadır. Bölge Dokimeion mermer ocakları sayesinde oldukça ün kazandı. O dönemde Phrighia mermeri oldukça meşhurdur. Bu mermer lahit yapımında kullanıldığından Roma'ya gönderilmekteydi. Mermerin yanı sıra kristal, onyks ve mika rezervi açısından da zengin bir bölgeydi. Orman ürünleri bol bulunduğundan mobilya sanayi gelişmişti. Detaylı bilgi için bkz. W.M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası*, çev. Mihri Pektaş, İstanbul 1960, s. 145-164; Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası I*, Ankara 2001, s. 211.

¹⁸ Kocaeli Yarımadası, Kocaeli ve Sakarya illeri, Bursa ilinin doğu yarısı dolaylarıydı. Mysia eyaletinin başkentiydi. Günümüzde Belkis olarak bilinmektedir. (Mikhael Attaleiates, *Tarih*, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008, s. 178.) Detaylı bilgi için bkz. Ramsay, *a.g.e.*, s. 194-215.

geçmesinde asıl etkili olan, Şehzade Erbasan'dan ziyade Süleyman Şah oldu.¹⁹ Bu dönemde kendisine bağlı Türkmenlerle birlikte hareket eden Süleyman Şah, Anadolu'yu boydan boya geçmiş, Konya'yı ve Gevâle kalesini ele geçirip, Bizans ve Hristiyanlar için önemli bir dinî merkez olan İznik'i almıştı. Süleyman Şah, bu şehrin coğrafi imkanlarını Türklerin yaşam şartları açısından elverişli bulmuş ve Bizans'ın suikastlar, ihtilâller ve isyanlar ile meşgul olmasından istifade ederek İznik'i kendisine başkent yapmıştı.²⁰

Botaniates'in İstanbul'a ilerlemesinden tedirgin olan İmparator VII. Mikhael ve etrafındakiler, onu ortadan kaldırması için Süleyman Şah'la anlaştılar. Süleyman Şah, anlaşma gereği Botaniates'in geçeceği yolları tuttu. Onu, İznik yakınlarında yakaladı. Botaniates, Erbasan'ı kullanarak Süleyman Şah'ın da kendi tarafına geçmesini sağladı.²¹ Botaniates, 3 Nisan 1078'de tahta geçtiği zaman ona destek olan Selçuklu birliklerine çok cömert davrandı, onları İstanbul'a davet edip şenlikler düzenledi. Ancak Balkanlarda isyan etmiş olan Bryennios'u bertaraf etmesi gerekiyordu. Bunun için Aleksios Komnenos komutasında bir ordu hazırladı ve Süleyman Şah'tan yardım talebinde bulundu. Süleyman Şah, 2000 kişilik birlikleri Balkanlara gönderdi. Kurulan ittifakla Botaniates, Bizans tahtını ele geçirip, en büyük rakibini bertaraf ederken, Süleyman Şah da İstanbul Boğazı'nın Anadolu kıyılarına kadar uzanan sahada rahatça hareket etme imkanı buldu ve büyük itibar kazandı.²² Ayrıca bu durum Selçukluların bölgedeki siyasi varlıklarının Bizans devlet adamları tarafından kabul edildiği anlamına da gelmekteydi.

A. I. Aleksios Komnenos'un Tahta Çıkışı ve Selçuklularla İlk Münasebetler

Aleksios Komnenos, İmparator Botaniates'in emrinde önce Nikephoros Bryennios'u bertaraf etti. Ardından Bryennios'un ardılı Nikephoros Basilakios'u yendi. İmparator Nikephoros Botaniates, Aleksios Komnenos ve İsaakios Komnenos kardeşlerin başarılarını görünce onlara daha çok değer vermeye başladı. Onlardan tahttaki ardıllarım diye söz etmekteydi. Ancak bu durum İmparator'un yakınında bulunan iki Sırp'ın (Borilos ve Germanos) hoşuna gitmedi ve bu iki kardeş hakkında asılsız dedikodular çıkardılar. Buna karşılık Komnenos kardeşler ise İmparatoriçe'nin gözüne girmeye çabaladılar. İmparatoriçe halihazırda İsaakios Komnenos'u yeğenine eş olarak seçmişti,

¹⁹ Ayönü, *a.g.e.*, s. 68-69.

²⁰ *Anonim Selçukname*, s. 35; Hacıgökmen, *a.g.m.*, s. 235-236.

²¹ İoannes Zonaras, *a.g.e.*, s. 148; Ayönü, *a.g.e.*, s. 69.

²² İoannes Zonaras, *a.g.e.*, s. 148-150; Ayönü, *a.g.e.*, s. 69-70.

Aleksios'u ise evlat edinmeye²³ karar verdi. Bu sayede artık rahatça saraya girip çıkabilen Komnenoslar bir adım daha tahta yaklaşmış oldular.²⁴

Kyzikos²⁵ şehri Selçuklular tarafından ele geçirildiğinde İmparator Botaniates, Aleksios'u çağırtdı ve bu şehri Türklerin elinden geri almak için birliklerinin bir bölümünü toplama buyruğu verdi. Aleksios Komnenos, kısa sürede kendisine bağlı olan birlikleri hızla topladı. Bir anda çok sayıda askeri toplamasından şüphelenen kişiler, Aleksios'u İmparator Botaniates'e şikayet ettiler. Ancak İmparator, Aleksios'la yaptığı görüşme sonrasında onu suçsuz buldu. Bu esnada 1080 yılında Anadolu Orduları Komutanı Nikephoros Melissenos²⁶, isyan etti. Nikephoros Melissenos daha önce Botaniates'in tahta çıkmadan önce yaptığı gibi Türklerle irtibata geçerek, Süleyman Şah ile ittifak kurdu. Anadolu'da Selçukluların eline geçmemiş olan şehirleri dolaşıp, kendisini İmparator olarak tanıtmış, Selçuklu birliklerini bu şehirlere yerleştirmiştir. Böylece Selçuklular herhangi bir direnişle karşılaşmadan ve mücadeleye girmeden tüm Phrighya ve Galatia²⁷ şehirlerine hakim olmuşlardır. İmparator Botaniates, Melissenos'un kendisi aleyhine ilerlemeye başladığını göyerek Aleksios Komnenos'u onun üzerine gönderdi. Ancak Aleksios, Türk kuvvetlerini yenmenin zor olduğunu ve onlara karşı başarısız olursa Bizans ahalisinin eniştesi

²³ Bailly'e göre Aleksios ile İmparatoriçe Maria arasında aşk yaşanmaktaydı ve evlatlık edinme mevzusu bir sahtekarlıktı. Anna Komnena bu olaya değinmekle birlikte bunun hem İmparatoriçe'ye hem de babasına karşı yapılan bir karalama politikası olarak yansıtmakta ve kendisini İmparatoriçe'nin büyüttüğünü ve babası ile İmparatoriçenin arasında öyle bir ilişkinin bulunmadığını savunmaktadır. (Bailly, *a.g.e.*, s. 309; Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 96-97.)

²⁴ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 61-62; İoannes Zonaras, *a.g.e.*, s. 157; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 323.

²⁵ Kyzikos, Kapıdağı Yarımadasında yer almaktadır. Buradaki kalıntılara Belkis denilmektedir. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 65.

²⁶ Nikephoros Melissenos, Aleksios Komnenos'un kız kardeşi Eudokia'nın kocasıydı. O, Kos Adası'nda (İstanköy) muhtemelen sürgün hayatı yaşamaktaydı. 1081 yılında İmparator Botaniates'e karşı isyan etmiş, Selçukluların da desteğini alarak kendisini İznik'te İmparator ilan ettirmiştir. (Nikephoros Bryennios, *Tarihin Özü*, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008, s. 173.)

²⁷ Ankara ve Çankırı civarı. Phrighya'nın kuzeydoğusunda yer almaktaydı. Romalıların kurmuş oldukları ulaşım ağının büyük kısmı Galatia'dan geçmekteydi. Galatia'nın merkezi olan Ankyra kenti kuzeydeki ve güneydeki bütün büyük yollarla bağlantılıydı. Dönemin önemli ticaret merkezlerindendi. Ayrıca Galatia'da önemli miktarda tahul ve üzüm yetiştirilirdi. Bu dönemde Tuz Gölü bu eyalette yer almaktaydı. Yine burada maden ocakları ve seramik üretim yerleri vardı. Detaylı bilgi için bkz. Ramsay, *a.g.e.*, s. 243-279; M. Ali Kaya, *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İzmir 2000, s. 180-181,242-245, 250-251; Stephen Mitchell, *Anatolia -Land, Men and Gods in Asia Minor-*, I, New York 1995, s. 127; Herbert Hunger, *Tabula Imperii -Byzantini-* IV, Wien 1984, s. 94-95.

Melissenos'a kasıtlı olarak yenildiği dedikodularını çıkartmalarından korktuğunu söyleyerek bu görevi kabul etmedi. Başkentte topladığı birliklerle ilgili şüpheler bitmek bilmeyince de kardeşi İsaakios ile birlikte şehri terk ederek Çorlu'da isyana girişti.²⁸ Buradan da anlaşılmaktadır ki Aleksios'un asıl niyeti söylentilerden korkması değil kendisinin de isyan hazırlığı içinde olmasıydı. Yıllardan beri kurduğu tahta geçme hayalini gerçekleştirmek için harekete geçmeyi planlamasıydı.

Aleksios Komnenos'un ordusunda ağabeyi İsaakios'un da imparator olmasını isteyenler vardı. Ama çoğunluk Aleksios Komnenos'u tahta çıkardı. Bununla birlikte İsaakios Komnenos da kardeşinin imparator olmasını istemekteydi. Hatta imparatorluğun simgesi olan mor²⁹ ayakkabıları kardeşine kendisi giydirdi. İsaakios, kardeşinin gerisinde ikincilik konumuna razı oldu. Aleksios Komnenos, ağabeyinin bu cömertliğini ödüllendirmek için onun adına "Sebastokrator" rütbesini icat etti. Sebastokrator, statü olarak yardımcı imparator demek olan Kaiser'ın üstünde, İmparator'un altında bir unvandı.³⁰

Aleksios Komnenos ile birlikte aynı dönemde Anadolu'da isyan etmiş olan Nikephoros Melissenos, Üsküdar'a kadar gelmişti. Melissenos, buradan Komnenoslara elçi gönderip Rumeli'nin yönetimini Aleksios ve İsaakios Komnenos'a vermek, Anadolu'nun yönetimini ise kendisi üstlenmek istediğini onlara ilettili. Kendisine karşı isyan etmiş iki güçlü komutan bulan İmparator Botaniates, tahtı Aleksios Komnenos'a bırakarak manastıra çekildi. Amacına ulaşamayan Melissenos, Kaiser unvanına, merkezi Selanik olan bazı topraklara ve bir miktar paraya razı oldu.³¹

Nikephoros Melissenos, Süleyman Şah'ın da desteğini alarak kalkıştığı isyanında başarılı olamadı ve tahta geçemedi. Ancak Süleyman Şah Melissenos sayesinde ele geçirdiği şehirleri boşaltmadı. Bu sayede Batı Anadolu'daki pek çok önemli kente Türkler yerleşti.³²

²⁸ Nikephoros Bryennios, *a.g.e.*, s. 173-174; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 323; Ayönü, *a.g.e.*, s. 71.

²⁹ Anna Komnena, Nikephoros Bryennios ve İoannes Zonaras'da "mor" şeklinde geçen İmparatorlara has renk, Niketas Khoniates'te "kırmızı" olarak kullanılmaktadır.

³⁰ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 65,68; İoannes Zonaras, *a.g.e.*, s. 161-162.

³¹ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 81, 88; İoannes Zonaras, *a.g.e.*, s. 161-162; Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara 2000, s. 154.

³² Ayönü, *a.g.e.*, s. 73.

1. I. Aleksios Komnenos'un İktidarı

Aleksios Komnenos başa geçtiğinde devlet can çekişmekte idi.³³ Balkanlar'da Peçenekler ve Normanlar, Anadolu'da ise Selçuklular, Bizans topraklarını ele geçirmişlerdi. Normanlar, topraklarının yanı sıra Bizans tahtına da göz dikmişlerdi. I. Aleksios, tahtını korumak için ilk iş olarak ordularını Normanların üzerine sevk etti. İmparator I. Aleksios, kendisinin bu mücadelesinden yararlanarak İstanbul Boğazı'na saldıran Selçuklulara da tepkisiz kalmamaya karar verdi. Türklere karşı savunmada olan Anadolu'daki Bölge komutanlarını süratle topladı, bunların yanına hafif silahlı birlikler vererek küçük gemilerle Anadolu'ya gönderdi. Onlara, gece vakti karaya çıkıp Türklerin üzerine baskın yapmalarını ve hemen gemiye dönerek denize açılmalarını buyurdu. Sayılarının az olduğunu Türklere belli etmemelerini istedi, aksi halde Türklerin saldırıları altında yok olabilirlerdi. Bu sebepten küçük başarılarla yetinmeliydiler. Bizans, bu taktikle Selçuklulara karşı başarı elde ettikçe artık yalnızca geceleri değil gündüzleri de saldırıya geçtiler. Selçuklular, Bizans'ın bu saldırıları karşısında kıyı bölgelerden içlere çekildiler.³⁴

İmparator I. Aleksios Komnenos, Selçukluların Bizans karşısında gerilemeye başladıkları dönemde, Batı'da beliren Norman tehdidi sebebiyle yüksek miktarda vergi vermek suretiyle Süleyman Şah ile barış antlaşması yapmak zorunda kaldı. 1081 yılında imzalanan Dragos Çayı (Kırkgeçit Çayı) Antlaşması'na³⁵ göre Süleyman Şah, İstanbul Boğazı'nı çevreleyen kıyı bölgelerden çekildi. İzmit Körfezine dökülen Dragos Çayı iki devlet arasında sınır kabul edildi. Anadolu Selçuklularının yaptıkları fetihlerin Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın emriyle yapıldığını bilen İmparator I. Aleksios, Kuzey Çin hükümdarına elçi gönderip doğudan Selçuklulara karşı askerî harekatta bulunması teklifinde bulunduyorsa da bu girişiminden bir sonuç alamadı.³⁶

³³ Bu can çekişme hem toprak kaybıydı hem de mali kaynaklarının tükenmesiydi. Devlet hazinesi o kadar boştu ki doğuda ve batıda yapılan mücadeleler için yeterli para olmadığından Komnenos ailesi ellerindekileri İmparator'a devrettiler. Bu da yeterli olmayınca dokunulması yasak olan Kiliseye vakfedilmiş mallara el koydular. Aleksios, daha sonra Kilisenin mallarına el koyması nedeniyle halkın kendisini suçladığını fark etti. Bu nedenle kendini Kilise mahkemesine verdi ve savunma yaptı. Kendi kendine ceza verdi. (Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 153-156,180-181.)

³⁴ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 123-125; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 330; Ayönü, *a.g.e.*, s. 74.

³⁵ Dragos Çayı Antlaşması Türkiye Selçuklu Devleti'nin yaptığı ilk milletler arası antlaşmadır. Bu antlaşmayla Bizans artık Türkiye Selçuklu Devleti'nin siyasi varlığını resmen tanımış oldu. (Koca, *a.g.e.*, s. 67; Ali Sevim, *Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Ankara 1990, s. 30.)

³⁶ Koca, *a.g.e.*, s. 67; Ali Sevim, "Süleyman Şah I", *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, s. 104.

Doğu'da bu anlaşma sayesinde huzuru sağlayan Aleksios Komnenos, yönünü batıya çevirerek Lombardiya (İtalya) hükümdarı Robert de Guiscard'ın üzerine hareket etti.³⁷ Ancak Normanların sayısının kendi ordusundan fazla olduğunu görünce Selçuklu Sultan'ı Süleyman Şah'tan asker talebinde bulundu. Süleyman Şah ise Robert ile olan mücadelesine destek birlik gönderdi. İmparator I. Aleksios, Normanlarla ilk mücadelesinde hem Süleyman Şah'tan hem de Venediklilerden destek görmesine rağmen yenilgiye uğrayarak, savaş alanından kaçtı.³⁸ Ancak pes etmeyerek ikinci defa ordu hazırlığına girişti. Yine Süleyman Şah'tan asker talebinde bulunan İmparator'a deneyimli komutanlarla birlikte 7000 asker gönderildi. Bu defa Robert'in oğlu Bohemond ile mücadele eden İmparator I. Aleksios, onu geri püskürtmeyi başardı.³⁹

2. Ebu'l-Kasım İle İlişkiler

İmparator I. Aleksios'un Normanlarla meşgul olmasından istifade eden Süleyman Şah, yerine Ebu'l-Kasım'ı (1086-1092) yönetici olarak bırakıp, 300 atlı ile Antakya üzerine sefere gitti.⁴⁰ Ebu'l-Kasım, Bizans'a akınlar düzenleyerek Türklerin daha önce geri çekildikleri yerleri yeniden ele geçirdi. Kendi yokluğunda kaleleri savunmaları için bırakmış olduğu beyler, Süleyman Şah'ın Antakya önlerinde Melik Tutuş ile girdiği mücadelede öldürülmesi üzerine buldukları yerleri sahiplendiler. İmparator I. Aleksios da Selçuklu başkentinde sultan gibi hareket etmeye başlayan Ebu'l-Kasım'ın üzerine Tatikios adlı kumandanını gönderdi. Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın (1072-1092) Emir Porsuk'u 50.000 kişiyle Anadolu'ya gönderdiğini ve Emir Porsuk'un İznik'e doğru geldiğini öğrenen Tatikios, geri çekilmek zorunda kaldı. Kaybettiği toprakları askerî güç kullanarak geri alamayacağını anlayan Aleksios Komneos, Türklerin karşı karşıya kaldıkları sıkıntılardan istifade ederek yapılacak işbirliği karşısında topraklarını elde etmeyi bir politika haline getirdi. İki kuvvet arasında kaldığını hisseden Ebu'l-Kasım ise çaresiz kalarak İmparator'a sığındı.⁴¹ Çünkü Emir Porsuk'un tahtı elinden almasından hatta kendisini öldürmesindenense düşmanı olan Bizans İmparatoru Aleksios'un sıkıntılı anlarından istifade etme politikasını bildiği halde onun yardım teklifini kendi çıkarlarına uygun buldu.

Bizans politikası, oyun içinde oyun olan bir politika olduğundan, Aleksios Komnenos, Ebu'l-Kasım'ı anlaşmak üzere İstanbul'a davet ettiğinde, asıl niyeti

³⁷ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 126.

³⁸ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 132,141,146.

³⁹ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 163.

⁴⁰ Sevim, *a.g.e.*, s. 31.

⁴¹ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 194, 196-199; Ayönü, *a.g.e.*, s. 67; Sevim, *a.g.e.*, s. 38-39.

Ebu'l-Kasım'ı oyalayarak İzmit sahillerinde bir kale yapmak ve bölgenin önemli şehirlerinden İzmit'i ele geçirmekti. Bu sayede Türklerin saldırılarına karşı sağlam bir dayanak elde etmiş olacaktı. Ebu'l-Kasım kendisine oynanan oyunu dönüş yolunda yapılan kaleyi gördüğünde öğrendi, ancak bu duruma sinirlense de Emir Porsuk'a karşı Bizans'ın ittifakına muhtaç olduğundan açıktan bir tepki veremedi.⁴²

Emir Porsuk, İznik'i üç ay boyunca kuşattı. Ebu'l-Kasım, daha fazla direnemeyeceğini hissedince İmparator'dan yardım istedi. Aleksios da en iyi birliklerinden bir kuvvet gönderdi.⁴³ Bu ittifak karşısında Emir Porsuk geri çekilmek zorunda kaldı. Bir müddet sonra Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah, Emir Bozan'ı Anadolu'ya gönderdi. Emir Bozan İznik'i kuşattıysa da bir başarı elde edemeyerek geri çekildi ve ordugâhını Ulubat yakınlarına kurdu. Bundan istifade eden Ebu'l-Kasım, yerine kardeşi Ebu'l-Gazi'yi bırakarak, 15 katır yükü hediye ile Sultan Melikşah'ın yanına gitti. Ancak Sultan onu huzuruna kabul etmeyerek, bu meselenin bütün sorumluluğunu Emir Bozan'a devrettiğini onunla konuşması gerektiğini bildirerek geri gönderdi. Emir Bozan ise onu yakalatarak yay kirişi ile boğdurttu.⁴⁴

Süleyman Şah'ın ölümü ve yerini bir naibe bırakması, aslında İmparator I. Aleksios Komnenos'un Anadolu'daki topraklarını geri alabilmesi için iyi bir fırsattı. Ancak batıda Normanlar ve Peçenekler ile yaptığı mücadelelerin zorluğu nedeniyle doğuya Selçuklular üzerine güçlü bir ordu gönderemedi.

3. I. Aleksios Komnenos'un Doğu Siyasetinin Netleşmesi ve I. Kılıcarslan'ın Tahta Çıkması

İmparator Aleksios, Türkiye Selçuklu devletinin içinde bulunduğu bu durumdan yararlanmak niyetiyle Ebu'l-Kasım'ın yerine geçen Ebu'l-Gazi'den büyük hediyeler karşılığında kenti kendisine teslim etmesini istedi. Ancak Ebu'l-Gazi, ağabeyinin düştüğü hataya düşmeyerek Bizans'a yanaşmadı. Ağabeyi Ebu'l-Kasım'ın dönüşünü beklediği için İmparator I. Aleksios'un teklifini kabul etmiş gibi görünerek zaman kazanmaya çalıştı. Süleyman Şah'ın Antakya seferi sırasında öldürülmesinden sonra Melik Tutuş tarafından Büyük Selçuklu Sultanı

⁴² Koca, *a.g.e.*, s. 86-87.

⁴³ Anna Komnena'nın da ifade ettiği gibi bu yardımın amacı gerçekten Ebu'l-Kasım'a yardım etmek değildi. O, güçsüz olan düşmana yardım ederek güçlü yemeyi ardından güçsüz olanın elinden kendine ait saydığı toprakları kolaylıkla geri almayı hedeflemekteydi.

⁴⁴ Ebu'l-Kasım'ın yay kirişiyle boğdurularak öldürülmesi onun Selçuklu Hanedanı'nda biri olduğunu göstermektedir.

Melikşah'ın yanına götürülen oğulları Kılıcarşan ve Kulan Arslan, Melikşah'ın 1092'de ölümünden sonra Sultan Berkyaruk'un (1092-1104) izniyle Anadolu'ya döndüler. Kılıcarşan ve Kulan Arslan daha önce babasına tâbi olan Orta Anadolu'dan büyük bir kuvvet toplayarak 1093 yılında İznik'e geldiler. İmparator Aleksios'u sürekli oyalayarak ağabeyinin dönüşünü bekleyen Ebu'l-Gazi ise karşısında Selçuklu şehzadelerini buldu. O, zorluk çıkarmadan Türkiye Selçuklu tahtını vârislerine bıraktı.⁴⁵

Olaylar bu şekilde seyrederken Anadolu'nun batısında yeni bir Türk Beyi adından söz ettirmeye başladı. İzmir'i ele geçirerek kendi donanmasını oluşturan Çaka Bey⁴⁶, Bizans'a karşı seferler düzenlemekteydi.⁴⁷ Sultan I. Kılıcarşan (1092-1107) tahta geçtikten sonra babasının Bizans ile olan mücadelelerini devam ettirme kararı aldı. Bunun için hem aynı düşmana karşı savaşan hem de bir aynı ırktan olan Çaka Bey ile ittifak kurmaya çalıştı. Çaka Bey'in kızı ile evlenerek, onunla akraba olan Kılıcarşan böylece aynı anda hem Ege'den hem de Marmara'dan Bizans'a saldırabilecekti.⁴⁸

İmparator I. Aleksios, Çaka Bey üzerine kuvvet gönderip onu mağlup ettiyse de onun kuvvetlenmesinin önüne geçemediğinden yine iki düşmanı birbirine kırdırma politikası takip ederek Sultan I. Kılıcarşan'a mektup yazdı. İmparator I. Aleksios, Sultan Kılıcarşan'a kayınpederi Çaka Bey'in asıl niyetinin İznik olduğunu söyleyerek onu Çaka Bey'e karşı kışkırttı. Damadının da kendi üzerine geldiğini gören Çaka Bey, iki düşman arasında kalınca Kılıcarşan'a yanaşmaya karar verdi. Sultan onu hoş karşıladı, sofrasına oturttu sonra da öldürdü. Bunun üzerine sultan, bundan böyle barışın egemen olmasını temin için İmparator'a elçi heyeti gönderdi. Taraflar bu ittifakın yalnızca Çaka Bey'le sınırlı olmasını istemediler. Barış yapıldı ve kıyı bölgelerine huzur geldi.⁴⁹ Ancak bu barış dönemi uzun sürmedi. Selçuklular, İmparator I. Aleksios'un Kumanlar ile meşgul olmasından istifade ederek İzmit ve çevresine akınlar düzenlediler. İmparator I. Aleksios, Kumanları yenip İstanbul'a döndükten sonra Sapanca gölünün

⁴⁵ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 201-206; Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıcarşan*, Ankara 2014, s. 14,17.

⁴⁶ Çaka Bey, İmparator Botaniates döneminde esir olarak Bizans sarayında bulunmuştur. Burada iken Bizans savaş sanatlarını öğrenmiş, Bizans'a yapılacak saldırının kesinlikle denizden olması gerektiğini saptamıştır. O, donanmasıyla Bizans'a saldırmış ve bir çok toprağını ele geçirmiştir. Bizans'ın zayıf bir anında Peçeneklerle anlaşarak onları her iki taraftan sıkıştırmıştır. (Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 332.)

⁴⁷ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 229.

⁴⁸ Demirkent, *a.g.e.*, s. 17.

⁴⁹ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 270-271.

güneyinden sahile doğru uzun ve derin bir hendek kazdırdı. Niyeti hendeği suyla doldurup kanal haline getirmek, göl ile kanalın birleştiği noktaya da Demirkule adıyla bir kale yaptırmaktı. Ancak bu planını tamamlayamadan 1096 yılında Haçlı ordularının kendi topraklarına girdiği haberini aldı.⁵⁰

4. Aleksios'un İznik'i Ele Geçirmesi

İmparator Aleksios Komnenos, Türkleri Anadolu'dan atmak ve kaybedilen toprakları geri almak amacıyla Papa'dan yardım talebinde bulunmuştu. Asırlarca hem İslam dünyasını hem de Hristiyan dünyasını etkileyecek olan Haçlı seferlerinin başlamasının tetikleyici unsuru olmuştu.⁵¹ Bir çekirge sürüsü gibi yağma ve çapulla yol alarak İstanbul'a ulaşan Haçlı birliklerinin kentine zarar vermesine mani olmak için onları hızlıca Anadolu'ya geçirdi.⁵² Çünkü I. Aleksios Komnenos, Haçlıların aslında kendisine yardıma gelmediklerini çok kısa sürede anlamıştı. Kendisi her zamanki politikasını uygulayarak, bizzat Haçlı ordusunda yer almadı. O sadece Haçlı kontlarını Türklerin başvurdukları yöntemler hakkında bilgilendirdi. Türkler karşısında birliklerini nasıl dizmeleri konusunda yol gösterdi. Türkler önlerinden çekildiklerinde onları takip etmemeleri gerektiğini, bunun bir pusu olabileceğini söyleyerek maddi yardımlarda bulundu.⁵³ Böylece hem Haçlılara yol göstererek yardım etti ve onların hiddetlerini üzerine çekmedi, hem de bizzat savaşa girmeden amacına ulaşmayı hedefledi.

İmparator I. Aleksios, Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti olan İznik'i ele geçirildikten sonra Türklerin kolayca dağılacağını ve Anadolu'dan atılacağını umuyordu. Haçlı orduları İznik'i üç taraftan kuşattıklarında yiyecek ve içecek sıkıntısını göl tarafından temin ettiklerinden kuşatma uzuyordu. Bizans İmparatoru Gemlik Körfezinde hazırlattığı kayıkları İznik Gölü'ne getirterek Selçukluların ikmal yolunu kesti. Selçukluların dirençleri tam kırılmak üzereyken, Sultan I. Kılıcarıslan Malatya kuşatmasını kaldırıp İznik önlerinde göründü. Ancak daha önceki Haçlı öncülerinin zayıflığından dolayı yanılıya düşen I. Kılıcarıslan iyi donanımlı Haçlı ordusu karşısında ordularını⁵⁴ geri çekmeye karar verdi. Şehirdekilere de "*nasıl uygun görüyorsanız öyle yapın*" diye

⁵⁰ Demirkent, *a.g.e.*, s. 20.

⁵¹ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 323.

⁵² Bailly, *a.g.e.*, s. 325.

⁵³ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 323.

⁵⁴ Urfalı Mateos saldırı esnasında Kılıcarıslan'ın beraberinde 600.000 asker olduğundan bahseder. (Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 190.)

haber gönderdi. Şehir halkı da Haçlı birliklerinin şehri ele geçirdiklerinde neler yapabileceklerini bildiklerinden İmparator ile temasa geçerek, İznik'i İmparator I. Aleksios'a teslim ettiler. Genel taarruza geçmeyi planlamakta olan Haçlı liderleri, burçların üzerinde Bizans bayrağını gördüklerinde oyuna getirildiklerini düşündüler. Açık bir tepki veremeseler de çok kızmış olduklarını bilen İmparator Aleksios, İznik'te ele geçirdiği Selçuklu hazinesinin bir kısmını Haçlı liderlerine göndererek onların gönlünü aldı. Selçuklu esirlerine de iyi muamelede bulundu, fidye karşılığında hepsini serbest bıraktı. Ayrıca I. Kılıcarslan'ın eşini ve çocuklarını da fidye istemeksizin serbest bıraktı.⁵⁵

1101-1102 yılında İmparator I. Aleksios'un doğu siyasetinin yön değiştirmesinde etkili olan bir olay meydana geldi. 300.000 atlı askeriyile İstanbul önlerine gelen Haçlı kontu Poitu (Poitiers kontu Guillaume IX), İmparator I. Aleksios'a, Eparkus (kumandan, vali) sıfatıyla hitap edince Bizans korkuya kapıldı. Bunun için Poitu'nun yanına verdiği yardım birliklerinin kumandanlarına bu Haçlı birliklerini ıssız yerlerden geçirmelerini emretti. On beş gün susuz kalan Haçlı birlikleri sürekli kurak topraklardan ve kayalık alanlardan ilerliyorlardı. Üstelik Aleksios, ekmeklerine de kireç katılmasını emretmişti. Aç, susuz ve bitkin olan Haçlı ordusu arasında hastalık baş gösterdi. Sultan Kılıcarslan da Danişmendlilerle ittifak kurarak, bu orduyu dağıttı.⁵⁶

5. Komnenosların İlk Konya Seferi ve Sultan I. Mesud'un Tahta Çıkışı

İmparator batıdaki meselelerle meşgul olurken Türkiye Selçuklu Devleti'nde I. Kılıcarslan'ın ölümüyle ortaya çıkan kaos (1107-1110) Kılıcarslan'ın oğlu Şahinşah (Melikşah/1110-1116)'ın tahta çıkmasıyla sona ermiştir. Şahinşah Anadolu'da Bizans aleyhine genişleyici politika takip etmeye başlayınca İmparator I. Aleksios, yeni başkent Konya üzerine bir sefere çıkmaya karar verdi. Yardımcı birlikler ve paralı askerlerini başkente çağırdı. Ancak onların toplanması esnasında ayaklarının ağırları iyice şiddetlenince yürüyemez hale geldi.⁵⁷ Bu durumu öğrenen Melikşah, fırsattan istifade Bizans topraklarına

⁵⁵ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 328; İoannes Zonaras, *a.g.e.*, s. 169; Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 189-190; Koca, *a.g.e.*, s. 104.

⁵⁶ Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 217-218.

⁵⁷ Anna Komnena, İmparator'un bu ayak ağırları sebebiyle seferi ertelemesinin Türkler arasındaki yankılarını şu şekilde vermektedir: "Gerçekten, İmparatorun bu ağrısı o zamana dek hiç böylesine şiddetli olmamıştı; o güne değin hastalık yalnızca uzun aralar verdikten sonra, ara sıra kendini gösterirken, bundan böyle artık aralıklarla gelmedi, sürekli kaldı ve zaman zaman ağrısı pek şiddetlendi. Kılıcarslan [oğlu Melikşah]'ın çaresindekiler, ortada gerçek bir hastalık yokmuş da var gibi yapılmış ve bir damla [nikris, gut] nöbeti tutmuş görünüşüne

büründürülerek, korku ve korkaklık gizleniyormuş sandılar. Bu nedenle, sarhoşken, kafayı çekerken, o havadan çalıp kaba saba alaya alma lafları ettiler durdular. Doğaçlamadan gülünç laflar uyduran orta oyuncular

akınlar düzenlemeye başladı.⁵⁸ Bu durum Selçuklu ordusunda alay konusu oldu. Şahinşah, Bizans üzerine seferler yaparken, kardeşi Mesud ise Danişmendli Emir Gazi'nin desteğini alarak taht mücadelesine girdi.

İmparator I. Aleksios, ağırları hafiflediğinde tasarladığı Konya seferine çıktı. İznik ve Ulubat yolunu izleyerek, Manyas civarına geldi. Dinar taraflarında Türkleri büyük bir kıyımdan geçirdiler. Bu esnada Ulubat'ta kurduğu karargahında bulunan İmparator, bu zafere çok sevindi ama mevsim yaz olması sebebiyle Konya güzergahında kuraklık çekeceklerinden ve paralı asker birliklerinin hepsi gelmediğinden beklemeye karar verdi. Birlikler tamamlanınca karargahı bozarak harekete geçti.⁵⁹ Ancak imparator yön değiştirerek İzmit üzerine hareket etti. Daha fazla Konya üzerine yürümeyi gerekli görmedi, Türklerin aldıkları yenilgiden korkarak Konya'nın daha da geresine çekileceklerini farz ederek, İzmit'e ulaştı.⁶⁰

İmparator I. Aleksios, 1116 yılında sonbahar geldiğinde Konya üzerine harekete geçti. Akşehir'e saldırdı, Konya çevresindeki tüm kasabalara komutanlarını gönderdi. O doğrudan Konya üzerine yapılacak olan saldırılarda askerlerinin yiyecek sıkıntısı çekmesinden korktu, ayrıca gelmekte olduklarını duyduğu Danişmendlilerden de çekinmişti. Yapılan mücadelelerde Şahinşah yenilerek İmparator'dan barış talep etti. İmparator geri dönüş yolunda Selçukluların tutsakları olarak gördüğü pek çok kişiyi kurtararak yanında götürdü. Bunlara Anna Komnena'nın tabiriyle "kendiliklerinden gelen ve Barbarların egemenliklerinden kaçan" Rumlar da sığındılar. İmparator ortaya bu kurtarılmış tutsaklar ile sığınan kadın, çocuk ve erkekleri alarak canlı bir kale gibi başkente doğru ilerledi.⁶¹ Bu da bize İmparator Aleksios'un Hristiyan halkı da doğu siyasetine dahil ettiğini gösterir.

Sultan Şahinşah, İmparator Aleksios ile yapılan görüşmelerden sonra Konya'ya dönmek üzere hareket etti. Sultan Şahinşah, geri dönerken tahta oturduğunda hapsettirmiş olduğu kardeşi Mesud'un, isyan eden bir emir

gibi, Barbarlar, İmparatorun ayaklarındaki ağrıyı alaya aldılar; onun çektiği acılar gırgır geçme konusu edildi. Gerçekten, bunlar, "İmparatorun çevresindeki hekimler ve bakıcılar" taklidi yaparak, orta yerde de İmparator taklidi yapan, yatağa yatmış biriyle, olayı alaya aldılar. Bu gibi aptalca şeyler, Barbarları kahkahalarla güldürebilmekteydi." (Anna Komnena, a.g.e., s. 479-480.)

⁵⁸ Anna Komnena, a.g.e., s. 479.

⁵⁹ Anna Komnena, a.g.e., s. 480-481.

⁶⁰ Anna Komnena, a.g.e., s. 484; Koca, a.g.e., s. 131.

⁶¹ Anna Komnena, a.g.e., s. 490-492.

tarafından hapisten kurtarılarak⁶² Sultan ilan edildiğini haber aldı.⁶³ Sultan Şahinşah, durumu gözlemlemeleri için bir öncü birlik gönderdi. Ancak bu birlikler Mesud'un tarafına geçtiler ve geri dönüp Sultan'a yolda herhangi bir tehlikeyle karşılaşmadıklarını bildirdiler. Yolunda ilerlemeye devam eden Sultan Şahinşah, birden pusuya düştü. Buradan kaçarak İmparator'un yanına geri dönmeye çalıştığında ise yanındaki adamları da ona ihanet ederek onu yolundan döndürdüler ve bugünkü Ilgın yakınlarında bulunan Tyragion⁶⁴ adlı bir Hristiyan kasabasına sığınmaya ikna ettiler. Buradaki halk onu iyi karşıladı. Mesud burayı kuşatmaya aldığıında Emir Poukheas surlardan aşağı inerek halkı Şahinşah'ı teslim etmeye ikna etti. Sultan Mesud(1116-1155), ağabeyi Şahinşah'ın yay kışı ile boğularak öldürülmesi emrini verdi.⁶⁵ İmparator I. Aleksios ise Konya seferinden döndükten yaklaşık bir buçuk yıl sonra hastalığı yüzünden 15 Ağustos 1118 tarihinde vefat etti.⁶⁶

I. Haçlı Seferiyle Türklerin zayıflaması, İmparator Aleksios'a Anadolu'nun büyük bir kısmında yeniden otoritesini kurması gibi önemli faydalar sağladı ve tekrar güçlendi. Hatta Anadolu siyasetinde başlıca rol oynar hale geldi. Ancak diğer yandan İmparator I. Aleksios, Antakya, Urfa ve Trablus Prenslüklerinin kurulmasıyla kendi egemenliğini tehdit altında görmeye de başladı. Bu durum karşısında Aleksios, doğu siyasetine yeniden yön vermiş olsa da Türkleri Anadolu'dan atmak ve topraklarını geri almak gibi asıl hedeflerine ulaşamadı.⁶⁷

⁶² Sultan Mesud'un hapisten kurtulması ile ilgili olarak iki farklı bilgi vardır. İlki bir komutanının Sultan Şahinşah'a isyan ederek Mesud'u hapisten çıkardığı ve onu Danişmendli Emir Gazi'nin yanına götürerek Sultan ilan ettirdiğidir. İkincisi ise Sultan Şahinşah'ı Danişmendli Emir Gazi pusuya düşürdüğü ve daha sonra Malatya'da hapis bulunan Mesud'u Sultan ilan ettirdiğidir. Her iki görüşte de Danişmendli Emir Gazi baş roldedir. (Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Ankara 2003, s. 32.)

⁶³ Anna Komnena, İmparator'un Mesud'un isyan haberini aldığıında Şahinşah'ın Konya'ya geri dönmesine engel olmaya çalıştığını, burada bekleyip olayların seyrini görmesini söylediğini, ancak Barbarların yapıları gereği gözü kara olduklarını ve kendilerini yüce olarak gördüklerini belirterek, geri döndüğünü aktarmaktadır. İmparator'un Şahinşah'ı korumaya çalıştığını vurgulamaktadır. Ancak buna şüpheyle yaklaşmak yerinde olacaktır. Düşmanını düşmanına kırdırmak gibi bir politika takip eden Aleksios'un bunu söylemiş olabileceği pek akla uygun gelmemektedir.

⁶⁴ Tyragion (Tyriaion), Ilgın ovasında yer alan bir yerleşim yeri idi. Sultan Şahinşah burada bulunan muhkem Antigous kalesine sığınmış olmalıdır. Detaylı bilgi için bkz. Hasan Bahar, "Ilgın", *Konya Ansiklopedisi*, IV, Konya 2012, s. 269-275.

⁶⁵ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 498-501.

⁶⁶ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 520.

⁶⁷ Bailly, *a.g.e.*, s. 326.

İmparator I. Aleksios, Bizans ordusunda bir komutan olduğu dönemde Selçukluların Bizans'ın iç işlerine müdahil olacak kadar güçlü olduklarının farkına varmıştı. Bizans İmparatorluğu, İmparator I. Aleksios'un tahta geçtiği sırada malî ve askerî sıkıntılar içindeydi. Buna rağmen bu devleti küllerinden yeniden canlandırmak, Anadolu'daki topraklarını Selçuklulardan geri almak ve Türklerin Anadolu'daki varlığına son vermek maksadıyla doğu siyasetini uygulamaya başladı. Ancak İmparator I. Aleksios, elinde sahip olduğu az sayıdaki askerle değil emellerine ulaşmak, elinde bulunan topraklarını bile koruyamazdı. Bu sebepten düşmanlarını farklı yollarla yenmeyi planladı. İmparator I. Aleksios, özellikle giderek güçlenmekte olan Selçukluların sıkıntılarından istifade etme yoluna gitti. İmparator I. Aleksios, yukarıda da bahsedildiği gibi vur kaç taktiğiyle Selçuklu birliklerini yıpratmaya çalıştı ve onlar karşısında aldığı küçük başarılarla yetindi. Zorlu mücadelelere girişmek zorunda kalacağı iki düşmanı olduğunda ise ya bunları birbirine kırdırtmayı tercih etmiş ya da bunlardan güçsüz olanı güçlüye karşı destekleyerek, güçsüz olan düşmanını daha sonra kendisi yok etti.

İmparator I. Aleksios Komnenos, Selçuklulara karşı Hristiyan aleminin gücünden faydalanmak istedi. Büyük bir umutla Haçlıların gelmesini bekleyen İmparator I. Aleksios, Haçlı birliklerinin yağma ve talanla İstanbul'a yaklaştıklarını, onların amaçlarının kendi çıkarlarıyla uyuşmadığını görünce hayal kırıklığına uğradı. Bu hayal kırıklığı İmparator'u, doğu siyasetinde bir takım değişiklikler yapmaya sevk etti. İlk Haçlı seferinin şokunu atlatan İmparator, Haçlıların artçı birliklerini zor durumlara sokarak güçlerini kırdı. Böylece Selçuklu-Danişmendli ittifakının, bu artçı birlikleri kolaylıkla yok etmesini sağladı. Ancak doğrudan Haçlılara karşı tepki göstermemiştir. Hatta doğu siyaseti için sakıncalı bulduğu Haçlı kalıntıları olan Latin Prenslikleriyle mücadeleye girmeden anlaşma yolunu tercih etmiştir. Yine onların yıpratığı Selçukluların üzerine akınlar yaptı. Netice itibarıyla I. Aleksios Komnenos, 40 yıllık saltanatında içte ve dışta dağılmakta olan devleti toparlamayı başardı. İmparatorluğunu güçlendirdi.

B. II. İoannes Komnenos ve Doğu Siyaseti

İoannes Komnenos, daha babası ölüm döşesinde iken ablası ve annesine karşı mücadeleye girdi. Ölüm döşesindeki babasının odasına gidip ağlıyormuş gibi yaparak babasının üzerine kapandı ve bu esnada babasının parmağındaki yüzüğü aldı. Niketas'a göre İmparator Aleksios, bu durumdan haberdardı ve

bunu ikisi planlamıştı. İoannes Komnenos, babasının parmağından İmparatorluk yüzüğünü aldıktan sonra taraftarlarını çağırdı, askeri birlikleri topladı ve kendini imparator ilan ettirdi.⁶⁸ Kendisine karşı annesi, ablası ve onun kocası Nikephoros Bryennios bir suikast düzenlediler. Ancak Nikephoros Bryennios'un tereddütleri ve çekinceleri yüzünden bu komplo başarılı olamadı. İmparator İoannes Komnenos sadece onların mallarına el koymakla yetindi.⁶⁹

İmparator II. İoannes Komnenos (1118-1143), yönetimi ele geçirdiğinde babasının doğu siyasetini genişletti. Türkleri Anadolu'dan atmanın yanında Türklerin elinde olmayan toprakları da almaya çalıştı.⁷⁰ Türkiye Selçuklu Devleti, Bizans'taki yönetim değişikliğinden istifade ederek İmparator I. Aleksios ile yapılan anlaşmaya oğlu II. İoannes döneminde uymadı. Büyük askeri birliklerle Phrygia'daki şehirlere saldırdı. Bu sebeple 1119 yılı ilkbahar başlangıcında Laodikeia⁷¹ şehrini zapt ederek burayı surlarla çevirdi. Daha sonra Türklerin savaşa hazırlıklı olmadıklarını düşünerek onlar üzerine büyük bir saldırı planladı. Bu saldırıyla şehirlerini, surlar ve tahkimattan çok bir meydan savaşında üstünlük kazanarak daha iyi emniyete almış olacağını ve kışla hayatındaki askerlerin kavurucu sıcak ve ter içinde daha iyi eğitileceğini düşündü. Bu sebeple Sozopolis şehri üzerine harekete geçti ancak bu şehir sarp bir tepe üzerinde ulaşılması güç bir konumdaydı. Ancak Selçuklu ordusunun savaş hilelerini iyice öğrenmiş olan İmparator II. İoannes, askerlerine Türklerin önlerinden kaçmalarını ve çalılıklarla kaplı olan gizli patikalara çekerek Türkleri pusuya düşürmelerini emretti. Böylece hileyle şehri ele geçirmiş oldu. Ayrıca Türklerin eline geçmiş olan küçük şehir ve müstahkem mevkileri itaat altına aldı.⁷²

1. II. İoannes Komnenos'un Karadeniz Seferi

İmparator II. İoannes daha sonra imparatorluğunun beşinci yılında (1123) batıdan saldıran Peçenekler'i kanlı bir şekilde yendi. Peçenekler ile mücadelesine son veren İoannes Komnenos, muhtemelen Ankara, Çankırı ve Kastamonu Meliki Arab'ın kışkırtmasıyla, 1130 yılında Anadolu'ya yönelip Kastamonu'yu ellerinde bulunduran Danişmendlilerin üzerine yürüdü. Amacı Danişmendlilerin batıya doğru ilerlemelerini önlemektir. Kastamonu'yu ele geçirdi. Bu esnada Danişmendli Emir Gazi (1106-1134), doğuda Ermeni Kralı I. Leon'un (1129-1138)

⁶⁸ Niketas Khoniates, *Historia*, çev. Fikret Işıltan, Ankara 1995, s. 4; İoannes Zonaras, *a.g.e.*, s. 183.

⁶⁹ İoannes Zonaras, *a.g.e.*, s. 184; Bailly, *a.g.e.*, s. 330.

⁷⁰ Bailly, *a.g.e.*, s. 331.

⁷¹ Lycia'da bölgesinde ticaret yollarının kesiştiği bir şehirdir. (Ramsay, *a.g.e.*, s. 50.)

⁷² Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 8-9.

yardım talebi üzerine Antakya Prinkepsi II. Bohemond'un (1126-1130) üzerine sefere çıktı. İmparator II. İoannes Komnenos, Kastamonu'yu ele geçirerek buradaki birçok Türk esirle birlikte İstanbul'a döndü. Ancak bir müddet sonra Danişmendli Emir Gazi Kastamonu'yu tekrar ele geçirdi. Bunun üzerine imparator bir yıl sonra ikinci defa Kastamonu üzerine hareket etti ve şehri savaştan teslim aldı. Emir Gazi yine harekete geçerek Kastamonu'ya sahip oldu. İmparator II. İoannes, öfkeyle tekrar Kastamonu üzerine harekete geçtiğinde, eşinin öldüğünü ve oğlunun da hasta olduğunu öğrenince geri dönmek zorunda kaldı.⁷³

1134 yılında Danişmendli Emir Gazi vefat etti. Onun vefatından sonra oğlu Melik Muhammed ile damadı Sultan Mesud'un araları açıldı. İmparator II. İoannes, bunu öğrenince bu durumdan faydalanmak istedi ve Sultan Mesud ile, Melik Muhammed'e (1134-1143) karşı ittifak⁷⁴ yaptı. İmparator, Sultan Mesud'dan da aldığı yardımcı birliklerle Melik Muhammed'in üzerine yürüdü. İki ordu ile mücadele edemeyeceğini bilen Muhammed, eniştesi Sultan Mesud'la anlaşarak onu İmparator ile yaptığı ittifaktan ayırmaya çalıştı ve bunda başarılı da oldu. Sultan'dan gelen bir haber üzerine bir gece ansızın yardımcı Türk birlikleri geri çekildiler, bu yüzden tek başına güç durumda kalan İmparator da müstahkem bir mevkie geri çekilmek zorunda kaldı. Ancak yeni gelen destek kuvvetlerle tekrar saldırdığında şehri geri almaya muvaffak oldu. Hatta Çankırı'yı da ele geçirdi ve buradaki Türk ahalinin çoğunu buradan sürerek şehirde 2.000 kişilik bir Bizans garnizonu bırakarak başkente geri döndü. İmparator geri döndükten sonra Türkler bu şehri tekrar ele geçirdiler.⁷⁵

2. II. İoannes Komnenos'un Kilikya Seferi

1137 yılında İmparator yönünü Kilikya bölgesine çevirdi. Buraya hareket etmek için güçlü bir ordu hazırlığına girişti. I. Haçlı Seferinden sonra bölgeye yerleşmiş olan Ermeni Baronu I. Leon, Bizans'a ait İsaura ve Silifke bölgelerini kuşatınca bazı Haçlı reisleri İmparator II. İoannes'e haber göndererek Antakya'yı kendi hakimiyetine almasını istediler. Bu talep üzerine İmparator, Doğu Akdeniz seferine çıktı. Kilikya bölgesini geri aldı. Ardından Antakya Prensiği üzerine

⁷³ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 11-14; Koca, *a.g.e.*, s. 142-143; Abdülkerim Özaydın, "Danişmendliler", *DİA*, VIII, İstanbul 1993, s. 470.

⁷⁴ Bu ittifak güçlü-gücsüz düşman taktiğine uygundu. O dönemde İmparator II. İoannes'in Selçuklu iç işlerinde etkili olan Danişmendlilerin güçlü düşman olduğuna inanmıştı. Ancak Danişmendli Emir Gazi'nin ölümüyle bu durum değişmişti.

⁷⁵ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 11-14; Koca, *a.g.e.*, s. 144-145.

yürüdü. Antakya Prensi Raymond (1115-1149), Bizans ordusu karşısında direnemedi, gelip İmparator'a itaat arz etti. Antakya prensini vassal konumuna getiren İmparator II. İoannes, buradan Kudüs'e kadar yürümeyi ve Antakya'da olduğu gibi Kudüs'te de egemenlik kurmayı hedeflemekteydi. Ancak Bizans ordusunun arkasından hareket ederek Adana'yı ele geçiren Sultan Mesud ile anlaşma yaptı. Arkasını emniyete aldığını hissedince İstanbul'a geri dönmeye karar verdi. Ordusunun bir kısmını Suriye'de iken Bizans arazilerine akınlar düzenleyen Anadolu Selçukluları üzerine gönderdi ve Selçukluların ülkesini tahrip ettirdi. İstanbul'da fazla kalamadı. Çünkü Türkler Sakarya'nın korumasız olan bölgelerine girmişlerdi. 1139 yılında sefere çıktı. Pek çok ganimet ve hayvan ele geçirip Lopadion⁷⁶'a döndü.⁷⁷ Burada uzun süre kalmayı düşündüğünden ordusuna toplanma emri verdi. Ancak bu esnada orduda huzursuzluk baş gösterdi. Üç yıldır Doğu seferinde olan Bizans askerleri, özellikle Suriye'de iken pek çoğunun hastalıktan öldüğünü, yurda dönmekte geciktiklerini söylüyorlardı. Ama yine de İmparator onların sözlerine aldırış etmedi. Aynı yılın kış mevsiminde Kapadokya taraflarında saldırdıysa da kışın zorlu şartlarında ordusu düşman saldırılarına dayanamadı ve geri çekildi. İmparator bundan sonra Niksar'a saldırdı. Yapılan çarpışmalar sırasında İmparator II. İoannes'in en küçük oğlu Manuel, babasının haberi ve izni olmaksızın Türklerle çarpışmaya geçti. Onun bu tavrını gören Bizans askerleri de güçlerini toplayarak saldırıya geçtiler. İmparator çatışmanın bitiminde ordu karşısında oğlunu övdüyse de çadıra girince onu azarladı ve Niketas'ın deyiimiyle dizine yatırarak pek acıtmayacak şekilde patakladı.⁷⁸

Niksar savaşı esnasında İmparator II. İoannes'in yeğeni İoannes, savaşın sürdüğü bir esnada Türklerin tarafına geçti. Bir süre sonra da dinini de değiştirip Selçuklu Sultanı Mesud'un kızıyla evlendi. Bu saf değiştiriş İmparator II. İoannes'in umudunu kırdı. İçinde buldukları zor durumu yeğeninin Selçuklulara anlatmasından korkan İmparator II. İoannes, düşmana fark ettirmeden yavaş yavaş geri çekildi. Selçuklular ve Danişmendliler tarafından fark edilince de alınan şiddetli saldırılar karşısında ordusu üzerindeki kontrolünü kaybetti. Karadeniz sahillerine doğru kaçmaya başladı. Ancak Selçuklu-Danişmendli kuvvetleri İmparator'un peşini bırakmadı ve Bizans ordusuna ağır kayıplar verdirdiler.⁷⁹

⁷⁶ Lopadion (Ulubat), Bursa ili, Karacabey ilçesine bağlı bir yerdir. (Sevin, *a.g.e.*, s. 261.)

⁷⁷ Kesik, *a.g.e.*, s. 55-57.

⁷⁸ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 22-23; Koca, *a.g.e.*, s. 147.

⁷⁹ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 23-24; Koca, *a.g.e.*, s. 148.

3. Komnenosların Akdeniz Seferi

II. İoannes Komnenos, 1141 yılında Antalya üzerine sefere çıktı. Niyeti civar bölgelerde Türk boyunduruğuna giren bölgeleri yeniden ele geçirmekti. Özellikle Beyşehir Gölü üzerindeki adaların Hristiyan halkı Konya'daki Selçuklular ile dostluk ilişkileri kurmuşlar ve hatta Türkleşerek Bizans'ı düşman olarak görmeye başlamışlardı.⁸⁰ Bunların üzerine yürüyen İmparator, bu Hristiyan halkın Türklerin tarafını tuttuklarını görünce gölün eskiden beri Bizans'a ait olduğunu Türklerin tarafını tutmak istiyorlarsa adaları boşaltıp Türk topraklarında yaşamalarını istedi. Ancak isteği yerine getirilmeyince gezi ve balıkçı kayıklarını birbirine bağlatarak sallar yaptırdı ve bu adaları kuşatıp ele geçirdi. İmparator bu esnada peş peşe oğullarını kaybetmesine rağmen kararından dönmeyerek gizli ve asıl hedefi olan İstanbul ile Antakya'yı birleştirmek ve ardından Kudüs'e ilerleyip buradaki Kutsal Mezar'ı hediyelemeye boğmak ve etrafındaki barbarlardan kurtarmak için Suriye yolunu tuttu.⁸¹

Antakya önlerine geldiğinde şehre girişin kolay olmayacağını gördü fakat Hristiyanlara karşı savaşmak istemediğinden, Antakya'da bulunan İtalyanların isteklerini kabul etti. 1143 yılı Nisanında karargahını dağ silsilesinin iki zirvesi arasındaki geniş vadiye kurdu.⁸² Ancak burada bir av partisi esnasında zehirli bir ok ile yaralanarak vefat etti.⁸³ Ölmeden önce oğlu Manuel'i halef tayin etti.⁸⁴

İmparator II. İoannes Komnenos da yeni bir hükümet programı geliştirmemiş, doğu siyaseti olarak babası gibi Selçukluları Anadolu'dan atmayı hedeflemişti. Ancak mücadelecî ruha sahip olan hatta tahta da abla ve annesiyle mücadele ederek geçen İmparator II. İoannes, babasının muhkem mevkilerle savunma yapma yada kurduğu ittifaklarla Selçuklularla mücadele etmek politikasında değişiklik yaptı. Türklere karşı başarı elde etmek için sur yada

⁸⁰ Hristiyan halkın Bizans'a karşı bu düşmanlığının, Selçuklulara karşı ise dostluğunun nedeni, en başından beri Selçukluların Anadolu'da kolayca yurt tutmalarının da bir sebebi olan, yerli halkın Bizans'ın kötü yönetimine, aşırı vergi yüküne, zorla Ortodokslarlaştırma ve Rumlaştırma baskısına olan kinleriydi. Selçuklular, bölgede Bizans'ın tam tersi bir politika takip ederek, inançlara ve kültürlere saygı duyarak, tam bir huzur ve emniyet sağlamışlardır. Ayrıca o güne dek karın tokluğuna çalışmaya zorlanan yerli halk, Selçuklularla birlikte kendilerine ait toprağa, adalete, hürriyete ve vergi muafiyetine kavuşmuşlardır. Bu sebepten yaşam standartlarını geliştiren Selçukluların tercih etmişlerdir. (Koca, *a.g.e.*, s. 65.)

⁸¹ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 24-25.

⁸² Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 26.

⁸³ *Abû'l-Farac Tarihi*'ne göre İmparator, bir yaban domuzunun saldırısına uğrayarak vefat etmiştir. (Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, II, çev. Ömer Rıza Doğrul, Ankara 1999, s. 377.)

⁸⁴ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 17,20-22; Bailley, *a.g.e.*, s. 331-332.

tahkimat yapmaktan ziyade onların üzerine saldırıya geçme fikrini benimsedi. Babası döneminde Türklerin savaş hilelerini öğrenmişti. Haçlı seferlerinin sarstığı Selçukluların güçsüzlüğünden istifade etmeye çalıştı.

İmparator II. İoannes, daha büyük bir hırsla doğu siyaseti için çalıştı. O, Anadolu'daki Kilikya Ermeni Prenslikleri ve Suriye Latin Devletleri üzerinde hakimiyet kurmaya çalıştı.⁸⁵

II. İoannes Komnenos, yalnız Selçukluların ele geçirdikleri toprakları değil bütün Anadolu'yu almayı doğu siyasetinin temeline oturttu. Selçukluların ve Danişmendlilerin üzerine seferler yaptı. Latin Prensliklerini de hedef almasına rağmen yine de onlarla mücadeleye girecek gücü kendisinde bulamadı.

I. Aleksios Komnenos'un Türklerden geri almaya çalıştığı yerlere baktığımızda bu yerlerin sadece siyasi olarak öneme sahip olmadığını görüyoruz. Onun ele geçirmek için mücadele ettiği yerler önemli ticaret yollarının kavşak noktaları, önemli maden yataklarının bulunduğu, Anadolu'nun tahıl ambarı sayılan, önemli dinî merkezler ve kaybedildiklerinde düşmana üstünlük sağlayan jeopolitiğe sahip yerlerdir. II. İoannes Komnenos ise babasının bu hedeflerini genişletti.

C. I. Manuel Komnenos ve Doğu Siyaseti

Beşehir Gölünü kuşattığı sıralarda İmparator II. İoannes'in en büyük oğlu Aleksios ansızın başlayan ateşli bir hastalık sonucu öldü. Ondan bir müddet sonra da ikinci oğlu Andronikos da vefat etti.⁸⁶ Dolayısıyla geriye sadece Manuel ile ağabeyi İsaakios kaldı. İmparator II. İoannes, Antakya'da ölüm döşeginde iken yanında olan oğlu Manuel'i halef tayin etti.⁸⁷

Antakya'da tahta geçirilen İmparator I. Manuel Komnenos (1143-1180), gerekli tedbirleri almak üzere önden Türk kökenli Aksuos'u gönderdi. Kendisi de babasının naaşını da alarak bir an önce başkente varmak için hareket etti. İstanbul'a yürüyüşü esnasında Türkler tarafından ele geçmiş olan akrabaları ile Silifke yakınlarındaki Brakena şehrini aldı. Sultan Mesud, İmparator I. Manuel'in izinsiz topraklarından geçmesine kızarak, Malatya kuşatmasını kaldırıp, İmparator'un üzerine yürüdü. Ancak Sultan o bölgeye gelene kadar I. Manuel çoktan Selçuklu topraklarını terk etmişti. Ancak uçlarda bulunan Türkmenler arka arkaya hücum ederek, Bizans ordusunu bir hayli yıprattı.⁸⁸

⁸⁵ Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, İstanbul 2006, s. 117.

⁸⁶ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 25.

⁸⁷ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 34; Diehl, *a.g.e.*, s. 118.

⁸⁸ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 34; Koca, *a.g.e.*, s. 152.

İmparator I. Manuel, hükümdarlığının ilk yıllarında (1145) Selçukluların akınlarını Bithynia bölgesinde yoğunlaştırdıklarını görünce bölgeyi korunaklı hale getirmeye çalıştı.⁸⁹ Antakya Haçlı Kontu Raymond, Bizans'a ait Kilikya topraklarını baskı altında tuttuğundan onunla savaşmak zorundaydı.⁹⁰ Bithynia bölgesindeki şehirlere ve müstahkem mevkilere gerekli yardımlar yapıldıktan sonra İmparator I. Manuel, Antakya üzerine ordu sevk etmeye karar verdi. Ancak Akdeniz bölgesine varamadan rahatsızlanınca İstanbul'a geri dönmek zorunda kaldı. Seferini tamamlamak için Türk kökenli Porsuk ile birkaç Grek komutanını ileri gönderdiyse de bunlar önemli bir başarı elde edemedi geri döndüler. Bizans ordusunun ayrılmasından sonra Sultan Mesud, sahillere indi. Bizans ile Antakya'nın bağıni koparmak için Brakena (İçel) kalesini ele geçirdi.⁹¹

1. Komnenosların İkinci Konya Seferi ve İmparator I. Manuel'in Yaşadığı Hezimet

Sultan Mesud'un artan gücü karşısında İmparator I. Manuel, 1146 yılında Selçuklu Devleti'ni ortadan kaldırmak ve Türkleri kendi başkentlerinde imha etmek için Konya üzerine sefer yapmaya karar verdi. Ulubat'ta karargah kurdu ve Lydia⁹² içinden ilerleyerek Menderes Nehri kenarındaki şehirlere ulaştı. Bu esnada Sultan ile İmparator arasında mektuplaşmalar oldu.⁹³ Mektuplaşmalardan sonra harekete geçen İmparator I. Manuel, Selçukluları yenerek yoluna devam etti. Afyon'da yapılan çarpışmalar sonucunda daha kuvvetli bir orduya ihtiyacı olduğunu anlayan Sultan Mesud, ilk karargâhı Akşehir'de bir birlik bırakarak geri çekildi. Ordusunun yönetimini de komutanlarına bıraktı. İmparator Selçuklular ile yapılan mücadeleler esnasında topuğundan yaralandı. Ancak Türkleri Anadolu'dan çıkarmak emelinden vazgeçmedi, etrafındakilerin geri çekilmesini istemelerine aldıriş etmedi. Selçuklu ordusu da zor durumdaydı. Bu sebepten Sultan Mesud, kendileri için daha uygun bir yerde karşılaşmak üzere birliklerini geri çekti. İmparator ise Akşehir'e girerek buradaki Bizanslı esirleri

⁸⁹ Adnan Eskikurt-Mehmet Akif Ceylan, *Myriokephalon Zaferi (Beşşehir-Bağirsak Boğazı-Miryokephalon 17 Eylül 1176)*, İstanbul 2015, s. 20-21.

⁹⁰ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 35.

⁹¹ Koca, *a.g.e.*, s. 153; Kesik, *a.g.e.*, s. 62.

⁹² Günümüzdeki İzmir ilinin doğusu, Manisa ilinin büyük bir bölümü ve Kütahya ve Uşak illerinin batı uçlarını kapsamaktaydı. Bölgede altın madenleri vardır. Zeytin, incir ve üzüm tarımı açısından da verimliydi. Geniş otlakları sayesinde hayvan yetiştiriciliğine önemli katkısı vardı. (Sevin, *a.g.e.*, s. 175, 189-190.)

⁹³ Bu mektupların detayları için bkz. İoannes Kinnamos, *Historia*, haz. Işın Demirkent, İstanbul 2001, s. 36-41.

kurtardı, şehri yaktırarak buradaki Türk izlerini tamamen sildi. Kendine olan güveni artan İmparator, Konya'yı kuşattı. Bir aydan fazla süren bu kuşatma, her iki tarafa da ağır kayıplar verdirdi. Sultan Mesud, ordusunu Gevale Kalesi yakınlarına yerleştirdi. Konya'nın savunmasını ise İoannes Komnenos ile evlenmiş olan kızına⁹⁴ bıraktı.⁹⁵

Bir ara tüm gücünü toplayan imparator, tek cephe üzerine yoğunlaşınca Türk direnişini kırdı. Ancak onun asıl niyeti Selçukluları yenmek değil askerlerinin canını kurtarmaktı. Konya önlere ayrılana İmparator I. Manuel, Göller yöresine doğru hareket etti. Böyle engebeli bir yol seçmekle aldığı yenilgiyi gizlemeye, seferlerine devam ettiği havası vermeye çalıştı.⁹⁶

Kızılören geçitlerine geldiklerinde ise Selçuklu askerleri arkadan saldırıya geçti. Burada yol çok dardı, arazi Türklerin savaş taktikleri için uygun ancak Bizans için oldukça elverişsizdi. Ordusunun telef olmasından korkan İmparator, Sultan'ın üzerine yürüdü. Ancak araziden faydalanmayı çok iyi bilen Sultan Mesud, Bizans birliklerini kısıp alarak, ordunun geri kalanıyla irtibatını kesti. Bizans cephesinde durum o kadar ciddiydi ki amcası yeğenin hayatından ümidi keserek, tahta geçme planları yapmaya başlamıştı. Fakat imparator tam zamanında gelen yardım birlikleri sayesinde canını zor kurtardı. Bundan sonra Bizans ordusu sıkı bir yürüyüşle birkaç hafta içinde Göller yöresini aşarak Menderes havzasına ulaşabildi.⁹⁷

İmparator I. Manuel, Sultan Mesud ile yaptığı barış ile Selçuklularla olan mücadelesine son verip, dikkatini yaklaştırmakta olan Haçlı ordularına çevirdi. Önceki Haçlı seferinde Haçlıların Bizans'a yardım için gelmedikleri anlaşılmıştı. Dolayısıyla Haçlılara karşı tedbirli davranması gerekiyordu. İmparator I. Manuel, Haçlı ordusunun her hareketini takip etmesi için Türk asıllı komutanı Porsuk'u küçük bir birlikle gönderdi. Artık Komnenos Hanedanı'nın istediği Haçlıların desteğiyle topraklarını geri almak değil topraklarını onlardan korumaktı. Bizans askerleri ile Haçlılar arasında bazı çatışmalar yaşansa da İmparator I. Manuel'in çabasına gerek kalmadan Alman Kralı III. Konrad (1138-1152), Alman Haçlı ordusunda çıkan tartışmalar nedeniyle ordusunu fazla vakit kaybetmeden Anadolu'ya sevk etti. İkinci Haçlı dalgası 26 Ekim 1147 tarihinde Türklerin karşısına çıktı.⁹⁸ Anadolu'da düzensiz şekilde ilerleyen Haçlı ordusu Türklerin

⁹⁴ Muharrem Kesik'e göre bu savunmayı karısı yaptı. (Kesik, *a.g.e.*, s. 65.)

⁹⁵ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 36; Koca, *a.g.e.*, s. 156-157.

⁹⁶ Koca, *a.g.e.*, s. 158-159.

⁹⁷ Koca, *a.g.e.*, s. 159-160.

⁹⁸ Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara 2003, s. 81; Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, Ankara 2003, s. 32,54,58.

saldırıları karşısında mağlup oldu. Kral III. Konrad, akşam karanlığı çökmek üzereyken yanında kalmış birkaç adamıyla esir düşmekten sonda kurtularak İznik'e kaçtı.⁹⁹

İkinci Haçlı seferine katılan Fransızlar ise Anadolu'dan ağır zayıflar vererek Kudüs'e ulaşabildi. İmparator I. Manuel, Haçlı tehlikesini Selçuklular sayesinde atlattı. Sultan Mesud'un daha önce 1146 yılında kendisini yenmesinden ve Haçlıları dahi yenebilecek güçte olmasından dolayı İmparator I. Manuel, dedesi Aleksios Komnenos'un doğu siyasetine geri dönüş yaptı. Bizans politikası gereği düşmanı düşmana kırdırtmak istedi. Ermeni Kralı Thoros'un Bizans'a karşı başarılar elde etmesi üzerine 1153 yılında Sultan Mesud'u Ermenilere karşı kıskırtmaya çalıştı. Sultan Mesud'a büyük miktarda hediyeler göndererek, Ermeniler üzerine sefere çıkmasını sağladı. Ancak mücadeleye girmeden anlaşma yoluna gitti. Üç yıl sonra İmparator tekrar Sultan Mesud'a hediyeler göndererek Ermeni topraklarına saldırmasını istedi. Bunun üzerine Sultan Mesud daha büyük bir ordu ile Misis, Anazarva ve Tel-Hamdun'u kuşattıysa da başarı elde edemedi. 3000 asker ile Yakup isimli bir komutanını da Antakya'ya gönderdi. Ancak sivrisinekler ve sinekler yüzünden Türkler arasında ortaya çıkan hastalık Selçuklu askerlerini perişan etti. Ordusunun bu halini gören Sultan Mesud, geri çekilmek zorunda kaldı.¹⁰⁰

2. I. Manuel Komnenos ve II. Kılıcarslan'ın Tahta Çıkışı

Sultan Mesud, Ermeni Seferinden döndükten sonra on ay yaşayabildi. Sultan Mesud, oğullarından Elbistan Meliki Kılıcarslan'ı(1155-1192), Türkiye Selçuklu tahtına geçirdi. Kılıcarslan'a tâbi kalmaları şartıyla küçük oğlu Şahinşah'a Ankara, Çankırı ve Kastamonu bölgelerinin, damadı Danişmendli Zünnûn'a Kayseri ve civarının, diğer damadı Danişmendli Yağıbasan'a Sivas ve Amasya topraklarının idaresini verdi. Ortanca oğlu olan Dolat (Devlet)'a nerelerin verildiği bilinmemektedir.¹⁰¹ Sultan Mesud, oğlunun önünde eğilerek ilk kendisi biat etti, ardından devlet ricalinden oğlu için biat aldı.¹⁰² Bir müddet sonra Kılıcarslan ile Yağıbasan arasında iktidar mücadelesi başladı. Ortaya çıkan bu durumu İmparator I. Manuel çok iyi kullandı. Sultan'ın kendisine karşı gittikçe güçlenmekte olduğunu görünce, doğu siyaseti gereği Türk birliğini engellemeye

⁹⁹ İoannes Kinnamos, *a.g.e.*, s. 64; Kesik, *a.g.e.*, s. 83-85; Altan, *a.g.e.*, s. 66.

¹⁰⁰ Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 307-310; Süryani Mihail, *Süryani Patrik Mihail'in Vekainamesi-İkinci Kısım (1042-1195)*, çev. Hrant D. Andreasyan, 1944, s. 175.

¹⁰¹ Kesik, *a.g.e.*, s. 115.

¹⁰² Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 312.

çalıştı. İmparator I. Manuel, öncelikle Suriye'deki Haçlılar ile anlaşarak ona karşı bir ittifak kurdu ve bu ittifaka Danişmenli Melikleri Yağıbasan(1154-1164), Zünnûn(1154-1175) ve Zülkarneyn(1152-1162) ile Ankara ve Çankırı Meliki Şahinşah'ı da dahil etti. 1159 yılında Atabeg Nureddin Zengi (1146-1174) ile anlaştı. İmparator I. Manuel, Antakya Seferinden dönüşünde Larende ve Kütahya taraflarında, Zengi ile anlaşmasından rahatsız olan Sultan II. Kılıcarşan'ın ordularının saldırısına uğradı, yapılan saldırılarda ağır kayıplar verdi.¹⁰³ Ancak bu duruma II. Kılıcarşan'ın başarısız siyaseti de sebep oldu.

İmparator I. Manuel, dedesi I. Aleksios Komnenos döneminde oluşan doğu siyasetini bir sonuca bağlamak için 1146'da askerî güç kullandı ancak başarısız oldu. Tek çaresi güçlü düşmana karşı güçsüzü destekleyip düşmanı yıpratmak ve son darbeyi vurarak doğu siyasetini muvaffakiyetle sonuçlandırmaktı. Bu sebepten İstanbul'a döndükten sonra Niketas'ın da açıkça ifade ettiği gibi Kılıcarşan ile Yağıbasan arasındaki mücadeleyi kıskırtmak için ikisine de gizliden elçiler yolladı. Müttefiki Yağıbasan'a ise silah yardımında bulundu. Böylece İmparator Manuel'e güvenen Yağıbasan 1160 yılında Selçuklu sultanına karşı saldırdı. Kılıcarşan, eniştesi Yağıbasan ile olan mücadelesinde yenilince onunla barış anlaşması yapmak zorunda kaldı ve Elbistan ve havalisini ona bıraktı. Kılıcarşan babasının kazanımlarını bir anda kaybetmişti. Diğer yandan Bizans-Danişmendli ittifakını bozmak için Bizans'a yakın zamanlarda alınmış toprakları geri vermeyi, Bizanslı esirleri serbest bırakmayı teklif etti. Ancak yine de bu ittifakı bozmadı. Bir müddet sonra Yağıbasan, Sultan II. Kılıcarşan'ın evlilik hazırlığı yaptığı gelini kaçırınca hızla Danişmendlilere saldırıya geçti. Müttefiklerin desteğiyle güç kazanan Yağıbasan'ı yenemedi ve Macarlarla mücadelesinden yeni dönmüş olan İmparator Manuel'in başkentine giderek, onunla antlaşma¹⁰⁴ imzalamak ve 80 gün burada bulunmak zorunda kaldı.¹⁰⁵ İmparator Manuel'in verdiği birçok altın ve hediye ile Konya'ya döndü.¹⁰⁶

¹⁰³ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 74-75; Süryanî Mihail, *a.g.e.*, s. 184; Eskikurt-Ceylan, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁰⁴ Kılıcarşan ile İmparator I. Manuel'in imzaladığı antlaşmanın maddeleri şunlardı: 1) Kılıcarşan, İmparator'un dostuna dostça, düşmanına düşmanca davranacak; 2) İmparator'un düşmanlarıyla hiçbir şekilde antlaşma yapmayacak; 3) Bizans'a gerekli durumlarda ordu desteği sağlayacak; 4) Selçuklular Bizans'tan aldıkları yerleri iade edecek; 5) Kılıcarşan'dan bağımsız hareket eden Türkmenlerin Bizans topraklarına yaptıkları akınları önleyecektir. (İoannes Kinnamos, *a.g.e.*, s. 151.)

¹⁰⁵ İoannes Kinnamos'a göre Sultan Kılıcarşan'ın barış önerisinin asıl sebebi, Antakya Prinkepsliğinin ve Ermeni reislerinin desteklediği İoannes Kontostephanos komutasındaki Bizans ordusuna 1061 yılında Toros Geçitlerinde mağlup olmasıydı. Ancak Kinnamos, Sultan Kılıcarşan'ın İstanbul'a gittiğine dair bir bilgi vermemektedir. (İoannes Kinnamos, *a.g.e.*, s. 146.)

¹⁰⁶ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 80-83; Eskikurt-Ceylan, *a.g.e.*, s. 31.

Sultan Kılıcarslan aslında Selçuklular aleyhine gibi görünen bu anlaşma Bizans ile müttefikleri arasındaki ittifakı bozmak açısından önemliydi. Artık Kılıcarslan'a eniştesi Yağıbasan'dan intikam alma ve tahtta gözü olan kardeşi Şahinşah'ı bertaraf etme yolu açıldı. Danişmendilere karşı Artuklu Harput Emiri Kara Arslan (1144-1167), Mardin Emiri Necmeddin Alpı (1153-1176) ve Erzen ile Bitlis Emiri Fahreddin Devlet-şâh ile ittifak kurdu. Yağıbasan bu ittifak karşısında yenilgiye uğradı. Damadı Şahinşah'ın yanında 1164 yılında vefat etti. Sultan II. Kılıcarslan bu esnada Danişmendilere ait bazı yerleri fethetti. Atabeg Nureddin Zengi, Müslümanlar ile savaşmaktansa Bizans ve Haçlılarla savaşması gerektiğini söyleyerek eleştirmektedir. II. Kılıcarslan'ın doğuda yaptığı fetihleri, Nureddin Zengi'nin bölgedeki varlığı sebebiyle sekteye uğradı. Ancak önemli ölçüde Türk birliğini sağladı. 1174 yılında Atabeg Nureddin Zengi'nin ölümü üzerine önünde engel kalmadı.¹⁰⁷

1172 yılına gelindiğinde aradan yaklaşık on yıl geçmiş, köprü'nün altından çok sular akmıştı. İmparator I. Manuel de batıdaki problemlerini halletmişti. 1172 yılında doğuya yönelerek Türkler üzerine tekrar sefere çıktı. Bizans topraklarında bulunan Türkleri zorla geri çıkardı. Bu seferler esnasında Sultan Kılıcarslan, İmparator'a en nüfuzlu ve kuvvetli adamlarından Süleyman ile hediyeler gönderdi. Fakat bir yandan yağmalarına devam etti. Selçuklu askerleri Phrygia'daki Laodikeia'ya akın ettiler, pek çok esir ele geçirip, geri kalanın büyük kısmını da öldürdüler.¹⁰⁸

Laodikeia saldırısının intikamını almak isteyen İmparator, kendilerine yaylak aramak için Bizans sınırını geçmiş olan Türk kabilelerinin üzerine saldırdı. Ordu komutanları Selçukluları yenmenin en etkili yolunun onlara gece baskınları yapmak olduğuna kanaat getirdiler. Gecenin karanlığında kendi askerleriyle Selçuklu askerlerini ayırt edebilmek için aralarında şifre geliştirdiler. "Sideros" (Demir) diye bağırmayan herkesi kılıçtan geçireceklerdi. Baskın yapıldıktan bir müddet sonra Selçuklu askerleri bu şifreyi çözdüler ve onlar da "Sideros" diye bağırmaya başladılar.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 84; Süryani Mihail, *a.g.e.*, s. 233; Eskikurt-Ceylan, *a.g.e.*, s. 31-32.

¹⁰⁸ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 85.

¹⁰⁹ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 86.

1165-1170 yılları arasında Türkler tarafından çok rahatsız edilen, her türlü tehlikeye açık olan Khliara, Pergamon (Bergama) ve Atramytion (Edremit)'i surlarla çevirerek, müstahkem mevki haline getirdi.¹¹⁰

3. Komnenosların Son Konya Seferi: Myriokephalon Savaşı (1176)

İmparator I. Manuel, babasından farklı olarak Selçuklulara karşı savunma yapılarına da önem verdi. Türkmenlerin akınlarına engel olmak amacıyla 1175 yılında Dorylaion¹¹¹'u yeniden inşa etti. Sultan Kılıcarşan, elçiler göndererek bölgeden çekilmesini istediysede İmparator geri çekilmedi. Ordunun su ihtiyacını karşılamak için kuyular kazdırdı. Selçuklular, büyük gruplar halinde gelerek Bizans askerlerinin yiyecek ve yakacak ihtiyacı için surlardan dışarı çıkmalarını beklediler. Ellerine geçirdikleri herkesi kılıçtan geçirdiler. Bizans askerlerinin yiyecek ihtiyacının teminine engel olmak amacıyla tarlalardaki ürünleri ve kulübeleri yaktılar.¹¹²

Selçukluların tüm uğraşlarına rağmen Dorylaion'u savunmaya hazır hale getiren İmparator I. Manuel, Sublaion'a (Homa) gitti. Burayı da müstahkem hale getirip bir garnizon yerleştirdi. Ardından İstanbul'a döndü. Danişmendli Zünnûn ile ittifak kurmuş olan İmparator I. Manuel, Sultan II. Kılıcarşan'dan ele geçirdiği Danişmendli topraklarının iade edilmesini istedi. Emir Zünnûn'a 30.000 Bizans askerini yardıma gönderdi. Onun bu davranışına karşılık Selçuklular da Kayseri Hristiyanlarının ağzından Zünnûn'un aslında kendilerini oyuna getirmeye çalıştığını Bizans komutanlarına mektuplar yazarak bu ittifakın bozulmasını sağladılar. Geri dönüş yolunda Bizans askerlerine saldıran Selçuklular İmparator Manuel'in kız kardeşinin oğlunu öldürdüler. Bunu haber alan İmparator I. Manuel, Selçuklulara saldırmak için geçerli bir sebep bulmuş oldu. Latinler ve Kumanlardan oluşan paralı askerleri de ordusuna ekleyerek büyük bir orduyla Türk milletini ortadan kaldırmak ve Konya surlarını yıkmak için 1176 ilkbaharında harekete geçti. Phrygia ve Laodikeia üzerinden hareketle Khonai'ya (Honaz) geldi.¹¹³

Sultan II. Kılıcarşan, İmparator I. Manuel'e barış karşılığında şartı ne olursa olsun kabul edeceğini söyledi. Ancak ordusuna ve kendisine çok güvenen İmparator I. Manuel, etrafındakilerin ısrarlarına rağmen kabul etmedi. Çünkü o artık Türklerin bütün savaş taktiklerini bildiğini düşünmekteydi. Ancak Sultan II.

¹¹⁰ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 103.

¹¹¹ Dorylaion, günümüzde Eskişehir il merkezinde, Şar Höyük diye geçmektedir. Phrygia eyaletinin bir kentidir. Bizans'tan Kudüs'e giden yol üzerinde yer almaktadır. Sevin, *a.g.e.*, s. 210,255.

¹¹² Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 121-122.

¹¹³ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 123; Abû'-Farac, *a.g.e.*, s. 422; Süryanî Mihail, *a.g.e.*, s. 248-249.

Kılıcarslan, Danişmendli topraklarını aldığı için bunların da askerî güçlerini kendi ordusuna dahil etti.¹¹⁴ İmparator I. Manuel, asker sayısının fazlalığını, ordusunun ağırlığını bildiği için askerlerin hareketlerini hızlandırmak amacıyla yiyecekleri geride bıraktı ve yağma ve talan yoluyla Selçuklu köylerinden temin ettirdi. Bu şekilde hem Selçuklulara zarar verdi, hem de ordusunun hareketini hızlandırdı. Ancak yine de İmparator I. Manuel, Selçuklu Sultanı II. Kılıcarslan'ın kurduğu pusuya düşerek Myriokephalon denilen yerde yenilgiye uğradı.¹¹⁵

İmparator I. Manuel, Sultan Kılıcarslan ile anlaşmaya varmak zorunda kaldı. Bu anlaşmaya göre Selçuklulara büyük miktarda savaş tazminatı ödeyecek, Dorylaion ve Sublaion kalelerini yıkacaktı. Anlaşma gereği Sublaion'u yıktırdı ancak Dorylaion'a dokunmadı. Sultan II. Kılıcarslan, Dorylaion'u niçin yıktırmadığını bir elçi heyeti vasıtasıyla sordu. Manuel ise mecburiyet içinde kabul ettiği anlaşmaya pek önem vermeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Sultan, en iyi birliklerinden yaklaşık 24 binlik bir orduyu denize kadar olan bölgeleri ve şehirleri tahrip etmeye gönderdi.¹¹⁶

Manuel Komnenos, babasının ve dedesinin devlet politikalarını sürdürdüyse de, kaçınılmaz olarak onun siyasetine değişen koşullar yön vermiştir. O, babası İoannes Komnenos gibi saldırı düzenlemiş, dedesi Aleksios Komnenos gibi de savunma amaçlı müstahkem kaleler ve şehirler kurdu muştur. Hem meydan savaşına girişmiş, hem de gece baskınlarıyla Selçukluları yıpratma taktiğini uygulamıştır. Yine dedesinin politikasını takip ederek Selçuklulara karşı Danişmendlilerle ve Selçuklu Şehzadesi Şahinşah ile ittifak kurmuştur. Düşmanlarının birbirleriyle girdikleri mücadelelerinde güçsüz olanı destekleyip, daha sonra kendisi kolaylıkla yenebilmiştir.

İmparator I. Manuel, Türkleri birbirlerine kırdırtmak amacıyla Selçuklu-Danişmendli mücadelesinde tarafları kışkırtmış, Danişmendli Yağıbasan'a ise silah yardımında bulunmuştur. Ayrıca politikası gereğince Ermenilere karşı Selçuklular ile ittifak da kurmuştur.

İmparator I. Manuel, Antakya'daki Latin Prenslüklerini en azından ismen de olsa, kendi İmparatorluğu bünyesinde toplama amacı gütmüştür. Ancak onun bu

¹¹⁴ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 123.

¹¹⁵ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 123-125; Abû'-Farac, *a.g.e.*, s. 422; Süryanî Mihail, *a.g.e.*, s. 249-250; Kinnamos, *a.g.e.*, s. 214-215; Ayönü, *a.g.e.*, 167-171.

¹¹⁶ Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 133; Koca, *a.g.e.*, s. 218.

amacı Haçlıların bu prenslikleri güçlendirme amaçlarıyla ters düşmüştür. Antakya Prensi Raymond ise işbirliği yapmaktan ziyade Ermeni Kralı Thoros ile ittifak kurarak Bizans'a bağlı Kilikya bölgesini sürekli taciz etmiştir. Bu durum da İmparator'u Haçlılar üzerine saldırı yapmaya sevk etmiştir.¹¹⁷

Manuel Komnenos, doğu siyasetinin başarıyla sürdüğünü düşündüğü sırada 1176 yılında Türkiye Selçukluları ile girdiği Myriokephalon Savaşı ile bütün umutlarını kaybetmiş, doğu siyaseti çökmüştü. Manuel Komnenos'un hem doğudaki hem de batıdaki planlarının gerçekleşmesinin güç olduğu bu savaşla belirginleşmiştir. Bizans açısından büyük bir hezimet olan Myriokephalon Savaşı'nda alınan yenilgi, Komnenos ailesinin tahttan indirilmesinin sebepleri arasında yer almıştır.¹¹⁸

SONUÇ

Komnenos Hanedanı'nın I. Aleksios Komnenos döneminden itibaren Anadolu'da yurt tutmaya başlamış olan Türklere karşı takip etmiş olduğu doğu siyaseti, güçsüz gördüğü durumlarda Türklere saldırmak yada Türklerin zor durumda kalmalarından istifade ederek kendisiyle anlaşmalarını sağlamak; diğer durumlarda savunma önlemleri alarak, müstahkem yerler inşa ettirmek; düşmanı düşmana kırdırtma taktiğiyle hareket ederek, onlardan güçsüz olanı desteklemek, ardından güçsüz olan düşmanı kolayca alt etmek temelleri üzerine oturtulmuştu.

I. Aleksios Komnenos, devletini güçlendirmek, ekonomik refaha çıkarmak için ekonomik ve stratejik öneme haiz olan bölgelere odaklanarak buraları Türklerin elinden almaya çalıştı. Batı'ya karşı doğudan Doğu'ya karşı batıdan yardım aldı. İzlediği siyaset ile doğu siyasetinde başarılı olamadı ancak devletini güçlendirme yolunda önemli adımlar attı. Bu sayede oğlu II. İoannes de babasının doğu siyasetini bir adım daha ileri taşıyarak tüm Anadolu'yu hedefledi. Eline geçirdiği her fırsatta Türkler üzerine saldıran II. İoannes de Türkleri Anadolu'dan atmayı başaramadı.

Anadolu'dan Türkleri atmak niyetinde olan İmparator I. Manuel Komnenos, Komnenos Hanedanı'nın takip ettiği doğu siyasetlerini geliştirerek Selçukluların üzerine yürüdü. 1176 yılında Myriokephalon önlerine gelen İmparator I. Manuel'in niyeti kendi hanedanının izlemiş olduğu politikayı başarıyla sonuçlandırmaktı. Ancak alınan yenilgi sonrasında Bizans bundan sonra tekrar Türkleri Anadolu'dan atmak gibi bir girişimde bulunamadı.

¹¹⁷ Kate Fleet (edt.), *Türkiye Tarihi; Bizans'tan Türkiye'ye 1071-1453*, çev. Ali Özdamar, İstanbul 2012, s. 36-37; Ayönü, a.g.e., s. 148.

¹¹⁸ Mehmet Ali Hacıgökmen, "Manuel Mavrozomes ve Türkiye Selçuklu Devleti'ne Hizmeti", *Tarihin Peşinde*, 18, Konya 2017, s. 252.

1071 yılında almış oldukları Malazgirt ile eşdeğer bir yenilgi alan Bizans İmparatorluğu, 1076 yılındaki Myriokephalon'dan sonra Batı Anadolu'da herhangi bir varlık gösteremediler. Bu durum da Batı Anadolu'ya göçlerin vuku bulmasına ve burada daha sonra ortaya çıkacak olan Türk Beyliklerinin temellerinin atılmasına neden oldu.

KAYNAKÇA

- Altan, Ebru, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK Yay., Ankara 2003.
- Anna Komnena, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1996.
- Anonim *Selçukname*, terc. Halil İbrahim Gök-Fahrettin Coşguner, Atıf Yay., Ankara 2014.
- Ayönü, Yusuf, *Selçuklular ve Bizans*, TTK Yay., Ankara 2014.
- Bahar, Hasan, *Roma ve Bizans Tarihi*, Kömen Yay., Konya 2011.
- , "İlgin", *Konya Ansiklopedisi*, IV, Konya Büyükşehir Belediyesi Yay., Konya 2012, s. 269-275.
- Bailly, August, *Bizans Tarihi*, c. II, çev. Haluk Şaman.
- Cahen, Claude, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2013.
- Demirkent, Işın, "Bizans", *DİA*, VI, TDV Yay., İstanbul 1992, s. 230-244.
- , *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıcarşlan*, TTK Yay. Ankara 2014.
- Diehl, Charles, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, İlgı Yay., İstanbul 2006.
- Eden, Şükrü Nuri, *Şark Meselesinin Dış Boyutu*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Ayrı Basım), Kayseri 1990.
- Eskikurt, Adnan -Mehmet Akif Ceylan, *Myriokephalon Zaferi (Beşşehir-Bağırsak Boğazı-Miryokephalon 17 Eylül 1176)*, Çamlıca, İstanbul 2015.
- Fleet, Kate (ed.), *Türkiye Tarihi; Bizans'tan Türkiye'ye 1071-1453*, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.
- Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, II, çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK Yay., Ankara 1999.
- Hacıgökmen, Mehmet Ali, "Manuel Mavrozomes ve Türkiye Selçuklu Devleti'ne Hizmeti", *Tarihin Peşinde*, 18, Konya 2017, s. 249-265.
- , "Türkiye Selçukluları Zamanında Konya'nın Devlet Merkezi Oluşu", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, Konya 2011, s. 231-260.
- Hunger, Herbert *Tabula Imperii -Byzantini-* IV, Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1984.
- İoannes Kinnamos, *Historia*, haz. Işın Demirkent, TTK Yay., İstanbul 2001.
- İoannes Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul 2008.
- Karakul, Necdet, *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Orta Doğu'ya: Belgelerle Şark Meselesi*, Dergah Yay., İstanbul 1976.
- Kaya, M. Ali, *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İzmir 2000.
- Kesik, Muharrem, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Ankara 2003.
- Koca, Salim, *Türkiye Selçukluları Tarihi -Sultan Alparslan'dan Uluğ Keykubad'a (1071-1220)-*, Berikan Yayınevi, Ankara 2016.
- Lemerle, Paul, *Bizans Tarihi*, çev. Galip Üstün, İletişim Yay., İstanbul 2011.
- Mikhael Attaleiates, *Tarih*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul 2008.
- Mitchell, Stephen, *Anatolia -Land, Men and Gods in Asia Minor-*, I, Oxford University Press, New York 1995.
- Nikephoros Bryennios, *Tarihin Özü*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul 2008.
- Niketas Khoniates, *Historia*, çev. Fikret Işıltan, TTK Yay., Ankara 1995.

- Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, TTK Yay., Ankara 2015.
- Özaydın, Abdülkerim, "Danişmendliler", *DİA*, VIII, TDV Yay., İstanbul 1993, s. 469-474.
- , "Tutuş", *DİA*, XLI, TDV Yay., İstanbul 2012, s. 446-449.
- Ramsay, W.M., *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası*, çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1960.
- Sevim, Ali, *Anadolu Fatihî Kutalmıçoğlu Süleymanşah*, TTK Yay., Ankara 1990.
- , "Süleyman Şah I", *DİA*, XXXVIII, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 103-105.
- Sevin, Veli, *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası I*, TTK Yay., Ankara 2001.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân'da Selçuklular*, terc. Ali Sevim, TTK Yay., Ankara 2011.
- Süryanî Mihail, *Süryanî Patrik Mihail'in Vekainamesi-İkinci Kısım (1042-1195)*, çev. Hrant D. Andreasyan, TTK Yay., Ankara 1944.
- Şeyban, Lütfü, *Reconquista Endülü's'te Müslüman-Hristiyan İlişkileri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2016.
- Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan, TTK Yay., Ankara 2000.
- Vasiliev, A. A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Arif Müfid Mansel, I, Maarif Matbaası, Ankara 1943.